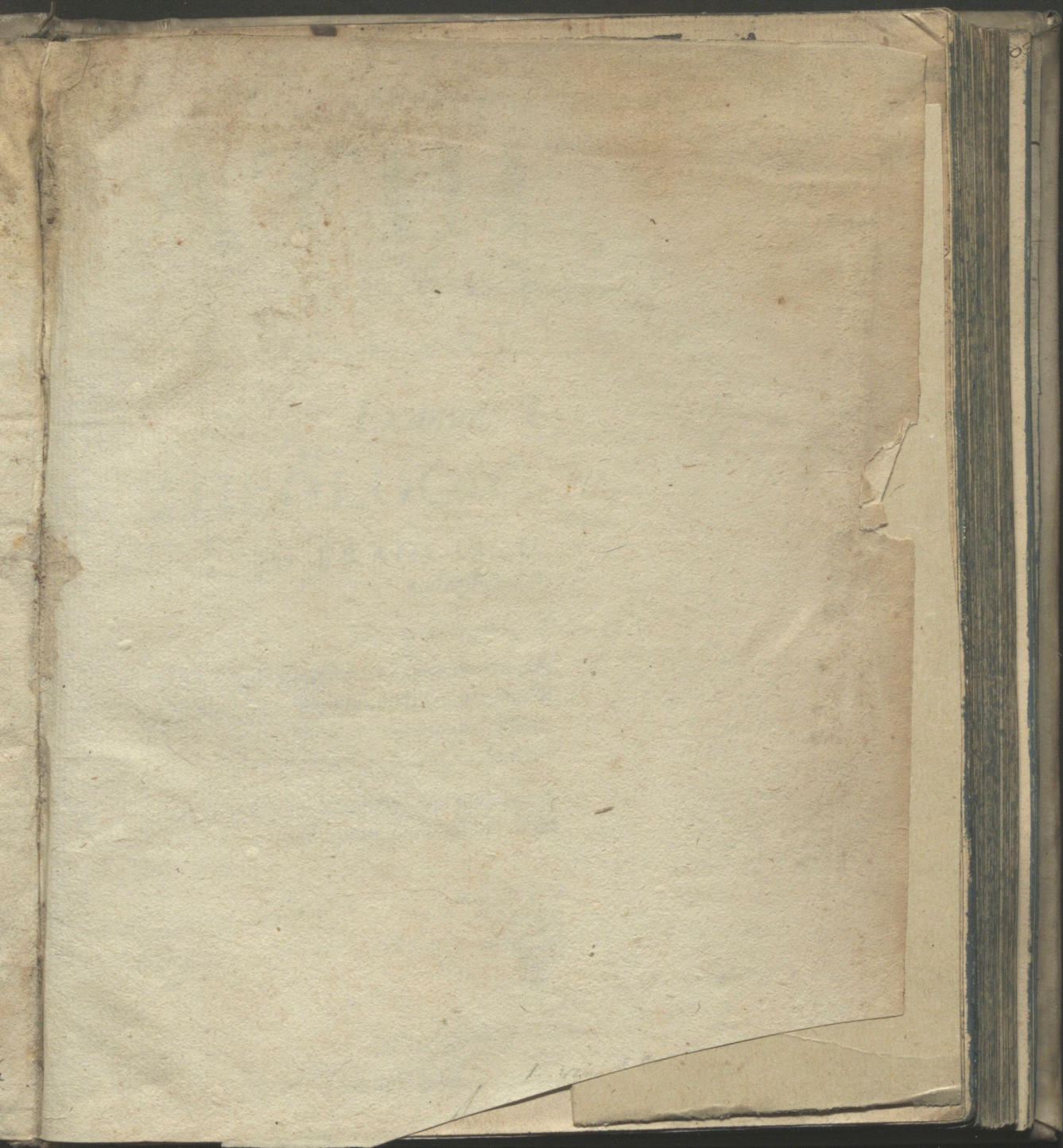

F

Hb. 20^a

fr 14975

J. M. V. D. M.
E P I S T O L A

Ad Amicum, continens

CENSURAM.

Libri, cui titulus:

T R A C T A T U S
T H E O L O G I C O - P O L I T I C U S,

In quo demonstratur, &c.

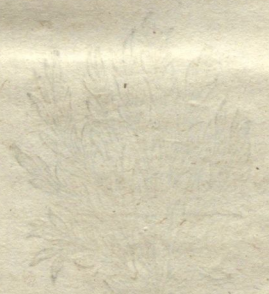

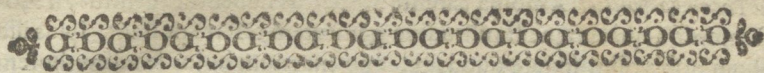
8.

ULTRAJECTI,
Ex Officinâ CORNELII NOENAERT, Bibliop.
ANNO MDCCLXXI.

CHRISTOPH AM.

THEOLOGICO-POLITICUS

J. M. V. D. M.

Epistola ad Amicum, continens

CENSURAM

Nnus fere est, quum mihi *Herberti de Religione Gentilium* Commentationem commendares examinandam. Quod eo fine tu quidem faciebas ut meditationunculam meam *de auctoritate S. scripturae quam in cuiusque fidelis obtinet conscientia*, exerceres & ista quasi lunam expolires. At verò argumenti scopique mei disparitatem ita tum aperui, ut quid de religione & fide gentilium & quam propè hæc duce Conscientiâ (revelatione externâ seposita) ad fidelium sub *promissione & lege* accedere potuerit, simul significârim. Unde tibi facile fore putabam iudicare quid de illis quinque capitibus *Herberti* notatis (cap. 51.) esset sentiendum. Quantum autem ad hujus hominis aliorumque ejusdem generis genium attinet, rectissimè Censes eâ solum viâ impediri posse quò minus religio Christiana suo decore orbetur omnique stabilitate, everso principio, multetur, si non modò ex historiarum & experientiae testimonio, sed & conscientiae promptuario convictionis argumenta arcessantur. Quod mihi ita verum videtur, ut putem neminem nostrum, quotquot verè Christiani sumus, fidei suae certitudinem aliam habere, quam quod veritas creditorum conscientiae sese prober, id quanquam operante Dei spiritu tantum fieri possit ad submissionem & fidei obedientiam, non minus tamen ad convictionem potest demonstrationum ratiocinio. Invenies fortassis in meo illo dialogismo, unde hæc res tibi clarius pateat. Sed & eandem ferè rem nunc agam tecum, mi frater, strophas audacissimi cujusdam hominis dissolvendo quas ad irretiendam fidei nostrae veritatem nexuit. Prorupit ille nuperrimè nescio qua ex machina, encomium fronte præferens *Tracta-*

C E N S U R A

4
ius Theologo politici. Xinospa parente iste partus habentur, genitus, si modò monstra quâcunque similitudine genitorem referre possunt. Ipsus ille est qui nobis olim scripro quodam, quo magnum hujus seculi authorem malâ methodo tantum non corruperat, innotuit, cum Myrtilleti philosopharemur. Et est reverâ quod nunc dôleamus, Theologi acerbius nefarium ausum, quo prophetas atque Apostolos ipsumque adeo Deum in ordinem suum redigere aggressus est, quàm accusabamus quondam inutilem operam, qua Cartesium scilicet juvare satagebat. Is ergo homo Socinianus quum sit, & si quid pejus nomine christiano se potest jactare, ægrè ferens in libera rep. ubi vidit, coarctatam tamen esse blasphemandi licentiam, ingenti labore molitus est philosophiâ, quam nominat, asylum condere, id est, ut præ se fert, demonstrare, jus atque fas esse debere omni homini de Deo ejusque cultu non cogitare modò, sed & dicere quodcunque mens malefana suggererit, modo fur & latro non sit, neminemque lædens suum cuique tribuat secundum justitiæ regulam. Nec impunè id modò per magistratum, (quod intendit capp. 15-20.) sed & sanctè absque offensione Numinis: Cujus quippe cultus verus & unicus in justitia & amore proximi sit positus ad quem populo instillandum liceat (imò necesse sit) pro cujusque capacitate, ingenio, præjudicii fingere & formare infundibulum (præfat. pag. 6. in fine *porro quia* &c.) Quod posterius videtur scopus præcipuus descriptionis huic auctori extitisse, nempe ut omnibus cujuscunque religionis & fidei capitibus pro superstitione habitis, quâ tanquam fomites odiorum atque tumultuum incendia accendantur & alantur, tandem doceat Christianos ex Socini sensu sapere, Deoque satis putare factum, si modò assuescere possint in communi vita tranquille cum aliis agere. pag. 46. & *Ethicam universalem exercere* ad quod tamen quàm non possit (quicquid in speciem jactet) suâ methodo homines perducere mox, Deo volente, patebit. Mosen autem cum Prophetis Christumque cum Apostolis nihil aliud quam istud intendere, dudum est quod, evacuato mysterio Gratia Dei in Christo, ejusque sapientissimæ & gloriosissimæ dispensationis, Socini discipuli studuerunt infirmis persuadere. sed quum hæctenus veritate tot radiis elucescente, sæpe atque turpiter sese dederint, insulis & coactissimis scripturæ contorsionibus, hunc puduisse videtur in fastis vestigiis de eundem scopum contendere. Pertæsus scilicet laboris impendendi enervandis singulatim testimoniis pro veritate mysteriorum pretiosæ nostræ fidei, uno ictu (ut Nero olim frustra optabat) omnia dejicere tentavit, inde est quod *Historiarum, Prophetiarum* atque *Apostolicorum* monumentorum auctoritatem atque

8

THEOL. POLITICI.

atque nervum incidere, operam sibi sumfit infelicem; *Horum* capita à doctorum privatim & prudenti Consilio electâ methodo, *illorum* vim & emphasin ab imaginationis & præjudiciorum putido palo *istorum* denique fidem ab incertorum auctorum tumultuaria corrasione suspendens. Vides, amice, impietatis apicem, quem ubi quis conscenderit, tum demum omni superstitione scilicet sese ex solvere potest, atheismo seu involutus seu involvendus nullo negotio. Ut autem sapientia Dei sapientiam hujus scioli assequatur & prostituat, inde exordium ducendum existimo ubi finem ipse imposuit progrediendumque isto ordine, ut nempe dispiciatur *primum* quid statuendum sit de vero Dei cultu & religione, num videlicet illa justitiâ & charitate erga homines absolvatur & an homo illis quæ naturaliter de Unitate, omni præsentia, & cæteris capitibus (auctori pag. 163. enumeratis) tum ad charitatem, tum ad alias religionis, si quæ esse comperiantur partes perducere queat; *Deinde* ad revelationis supernaturalis necessitatem assurgemus & de autoritate illorum librorum disquiremus qui illam continere à christianis creduntur.

Faxit Deus, qui mysteria sua revelat timentibus se, ut ex ore infantium & lactentium sibi paretur robur ad perdendum inimicum & vindictam sui.

Principio certum & Deum sapientissimâ & liberrimâ voluntate hoc universum creâsse cujus partem nos inhabitamus, cujusque Amplissimum spatium coeli nomine circumquaque contemplamur. Idque cum potuisset non fecisse, fecit sine dubio ad manifestandam suam gloriam quam suo quæque loco creatura narraret; narraret autem illi qui assequi, Deumque inde cognoscere magnifacere atque celebrare posset. Inde *terram non creavit ut esset vacua, sed hominem* condidit non modò mente & ratione, sed & sensibus præditum quibus cætera creata veluti intra se admitteret. Mentem autem suam quandam similitudinem impressit, quâ ipsum primum creatorum, deinde ab eo derivatam *veritatem* atque *bonitatem* cognosceret, seque ad illius amorem totum componeret. Tacitam interim gubernationem illius, non solum quoad illa quæ corpus, sed & quæ mentem & voluntatem spectant, sibi reservans eo modo dirigendam quemadmodum ipse judicabat ad suam facere glorificationem; ut homo haberet quæ semper in abyssu divinæ incomprehensibilitatis, infinitæque potentiae, sapientiae, bonitatis, sanctitatis &c. admiraretur. In his non video quidnam mens sana possit inficiari, inde ita procedo, primum hominem, quem Xinospa agnoscit (quanquam narrationem illorum quæ cum ipso gesta sunt, nonnullorum fratrum suorum. Judæorum, somniis parabolæ-

ne sit an historia velit dubitare ;) habuisse ut *veri* ita *boni* quoque regulae ; secundum quas & Deum creatorem suum ejusque perfectiones cognoscere, illum amare & ad ejus nutum aliis creaturis uti, suumque corpus tanquam organum ad Dei glorificationem posset gubernare, illa ne verò religio Adami & cultus Deo debitus, nec ne? Fuit hæc sanè, aut nulla fuit. At irreligiosus fuit Xinospa siquidem proximum non habuit cui ex justitiæ præscripto *suum* tribueret cum nondum *meum* & *tuum* locum in orbe invenissent. Habemus ergò hominem Deo servire eumque glorificare aptum, quid de alio homine fortè nequidem cogitaverat. Propagatio verò humani generis rationem cultus Dei mutaverit. 2. Mirum si homo qui de suâ mente ubique gloriatur ausit affirmare. Sed magis mirum audere in subsidium suæ opinionis vocare scripturam, quam tamen prius ita eviravit, ut nihil præter hoc ipsum reliquerit eo fine ut suæ hypothesei inservire cogeret. Quæ, quanta sit insania, nemo non videt qui quicquam videt. Sed de testimoniis quibus abutitur mox videbimus. Nunc ajo, quod & sana ratio & revelatio, quam supponimus, docet religionem esse Deum cognoscere, amare, revereri, ipsi se, si quid ostendat se velle, subjicere, ipsumque in seipso & per se ipsum omni animi affectu, & in aliis quoque verbo & opere studere glorificare. In quibus omnibus finis hominis & consequenter ejus summum bonum atque felicitas est posita, quæ constans animi serenitas, tranquillitas & lætitia est. Scelus autem & impietas est, in hisce aut negligentem esse aut versari secus, aut etiam contra quam par est. Stultum proinde, quod ait author (cap. 13. pag. 156.) *neminem ex mandato posse esse sapientem, non magis quam vivere aut esse*, ut inde probet non mandasse Deum attributa sua seu virtutes & gloriam cognoscere (quod sapientem esse ait) & per consequens hanc non esse partem cultus Dei & fidei & religionis. Primum enim non quæritur an possit sed an teneatur esse sapiens, id quod ipse statim nobis sponte suâ dabit. Deinde falsum est Deum non posse præcipere homini, quod suâ potentiâ in homine operatur. Adde hominem tamen teneri ex Xinospæ placitis ad minimum *justitiam & misericordiam* Dei cognoscere quibus addere ex suo pte ingenio debebat *unitatem, omnipresenciam & potestatem supremam* (pag. 163.) quæ cum videret non posse imitatione hominum exprimi, non debebat dictasse cap. præcedenti, illa tantum attributa velle Deum & debere cognosci, quæ homines certâ vivendi ratione exprimere possint. Sed antequam examinemus, dabimus hominem suo indicio & judicio damnatum. Capite enim quarto, *de lege divina* sub finem pag. 45. & seq. ea videbis veritatem huic homini ad suas fraudes non satis attendenti

denti expressisse quibus seipsum perimit, postquam enim sermocinatus est de intellectu seu mente hominis ejusque perfectione per cognitionem & consequentem amorem Dei, concludit pag. 46. *Huc itaque nostrum summum bonum nostraque beatitudo redit, in cognitionem scilicet & amorem Dei. Media igitur, qua hic finis omnium humanarum actionum, nempe ipse Deus, quatenus ejus idea in nobis est, exigit, jussa Dei vocari possunt, quia quasi ab ipso Deo, quatenus in nostra mente existit, nobis praescribuntur atque adeo ratio vivendi, qua hunc finem spectat, lex divina optimè vocatur. Et paulo post. Cum itaque amor Dei summa hominis felicitas sit & beatitudo & finis ultimus & scopus omnium humanarum actionum &c. Item nonnullis interjectis: hoc idea Dei dicat, Deum summum nostrum esse bonum, sive Dei cognitionem & amorem finem esse ultimum ad quem omnes actiones nostra sunt dirigenda.* de ipso discursu & an satis accuratè hæc explicet, itemque de scopo ad quem collimat, jam non dico. Accipio saltem quod dicit, in Dei idea, sive in eo quod in ipsa mente nostra de Deo nobis manifestum est, contineri Deum esse summum nostrum bonum, quod assequimur ejus cognitione & amore & media seu partes, cognitionis & amoris, seu majoris specialia officia illius sese habere ut *jussa Dei & legem*. Unde concludo: cognoscendo Deum, nos Deum colere. Nam cognitio est medium amoris, amando autem colimus, colendo sumus religiosi & fideles. Certè non amat Deum qui ejus virtutes non vult cognoscere, aut cognitas non vult admirari & ut docet affirmare, sermone etiam atque opere extollere & celebrare. Ita quoniam hæc jussa seu lege quædam præscripta sunt ad obedientiam religionis utique præter charitatem proximi pertinent.

Miror autem magnopere hominem de temperantia & castitate neque meminisse neque cogitasse. Ipsum signum circumcisionis, concisionis inquam; quod gestat si Xinospa est, ipsum admonere potuisset hanc à religione utique removendam non esse. Sed qui de Deo parum sobrius, deque ejus illibato cultu minus castè loquitur, non decuit aliter agere. *Fides* autem quid est, homo confidentissime, si nihil ad illam & religionem pertinet quam justitia seu charitas erga homines. 2. *Fides* est credere Deo utique, se revelanti & stipulanti & promittenti. Unde *fiduciam* primum seu reclamationem & projectionem sui in ipsum, ipsamque deinde *spem* & expectationem bonorum futurorum ad religionem refero. Quæ nam autem credere? nihil ne præterea quam amandum proximum; tædet his insistere. Si autem revelavit Deus alia etiam de sua natura & voluntate, utique noscenda sunt ut credantur. Sed ait, cætera in scriptura de Deo.

§ C E N S U R A

Deo scripta sunt, *præjudicia* vulgi sunt, & Prophetarum *erroneæ opinio- nes*, & Apostolorum *piæ fraudes*. Hoc unum verò Deus credi vult absque violentia vivendum esse. Deus te compescat, homo temerarie? Quis te ita docuit distinguere: pergit itaque pag. 161. Fidem esse *de Deo talia sentire quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia & hæc obedientiâ positâ necessario ponuntur*. Cur homo fidem, de qua nonnisi exscriptura scire potuit, ex eadem definire noluerit, palàm est, qui scilicet ipsi propositum fuit facere. Quod fieri non potuisset si ex Paulo voluisset sapere, docente fidem consistere in suæ justitiæ abnegatione & in Deum justificantem impios Christumque factum (per obedientiam & passiones) justitiam re- clinatione & fiducia fructificante & sese ostendente. Audiamus tamen quid dicet. Fides est *de Deo* quadam sentire. Ergo falsum quod intendit probare, religionem & fidem esse tantum *justitiam erga proximum*. Sed hæc inquiet, supponit & includit qualemcunque de Deo notitiam & sen- sum. Hæc enim *positâ, necessario ponuntur* quæ de Deo credenda sunt. Ab- surdum est *primò* dicere justitia sola est religio, quia ceteræ partes cum illa cohærent *deinde* nec verum est justitiam erga proximum esse summum religionis complementum, ipso hoc homine, si suâ agnoscere vult hoc largiente, siquidem *justitia exercetur ex amore Dei*, sine dubio *glorifican- di*. Dicamus ergo nos, religionem & finem esse *glorificationem Dei*, cui reliqua omnia subordinantur. Quod si velit dicere hoc nimis genera- le & obscurum esse, nec convenire inter homines quid ad Deum glori- ficandum credendum sit, in promptu est responsio, non esse periculum si modòjex omnibus Deum velimus glorificare & in timore ipsius atten- dere quid ipse in verbo suo requirat. Adde, quod præter mittendum non est, ex ipsis *Xinospha* statutis non posse certa esse capita quæ cum Dei obe- dientia recipiuntur. Nam *illa ingenii humani varietas atque opinionum diversitas, quâ sit, ut quæ hunc ad devotionem ex ipsâ alterum ad risum & contemptum moveant* (ut ait pag. 163.) eo usque se extendit, ut etiam in- ter *honestos*, id est, qui nullis facinoribus se prostituunt concivibus suis, de omnibus capitibus, etiam ead. pag. in fine, enumeratis, possint dari controversiæ. Potest enim tranquillè absque violentia & injuriâ cum proximo vivi ab ipsis etiam atheis, Deum & quicquid Dei est, neganti- bus. Qui tamen cap. 13. in fine pag. 158. ut pote satis *fideles* & reli- giosi *Xinospha*, exagitari non debent. Qui secus faxit *antichristus* esto pag. 162. Sed quis auctoravit hunc hominem catenam septem capitalibus annulis sibi in vicem non satis innexis constantem isto modo cudendam (ut facit pag. 163.) qua fingit omnes homines trahi posse. Cum tamen

ex.

experiētiā teste, multi hæc capita admittentes non ament proximum, aliique contra quos hæc non credere asserit (ut orthodoxi unitatem Dei &c.) reperiantur esse multò iustiores. Benè interim habet, quoc obiter noto, *admirationem excellentiæ Dei* multum facere ad amorem & obedientiam ergâ ipsum. Proinde quo major Dei cognitio, eò amor intensior & submissio proclivior. Sed quis non indignetur hunc irrisorem alterâ manu mox destruere, quæ modò exstruxerat alterâ, æquè infeliciter utrumque. pag. enim seq. per ipsum fas est hominibus dubitare *quid Deus sit?* Corpus an cogitatio? qua ratione hominibus vitæ exemplar sit an quatenus iustus & misericors an verò quatenus omnia per ipsum sunt & agunt, nos etiam intelligimus verum, æquum & bonum? item an omnipræsens essentiâ an verò potentiâ? præscribat ne leges tanquam princeps, vel doceat tanquam veritates æternas? jam vide quomodo hæc superioribus consent. De Deo multa credenda sunt, & tamen dubitare quid Deus sit? iustus & misericors omni præsens, dominus & rector omnium, isque liberrimus; & tamen ambigere sit ne corpus an mens, sive res cogitans? item omnes ne res per ipsum sint & agant? sitque potentiâ ejus ubique, cujus essentia corporea certis limitibus necessariò inclusa est? Nihil de Deo credendum quam *quod certâ vivendi ratione mutandum est*, cap præced. & nescire tamen quid & quâ ratione imitari Deum debeas? Deum *iustum & misericordem* esse, nihilominus disputare Deus ne se ut *princeps* habeat legesque præscribat? Fugere *omnia ex absoluto beneplacito*, & tamen posse æternas veritates esse quod agit & agi vult. *Qui Deo obediunt*, diligendo alios homines, *tantum* solos esse, & tamen præmiũ supernaturale, id est, post hanc vitam naturalem, posse non exspectari ab illo qui quantum in nocenter & iuste, tamen in miseria & calamitate vitam transegit, aut contra. Deum *penitentibus peccata condonare*, & tamen æternas veritates esse quas Deus homini dedit leges atque peccatori irrogat pœnas. Quæ etiam si sciamus Christiani quomodo consistant, secundum tamen hujus authoris principia contradictoria sunt. Jam quantum ad illa quæ ex Apostolis, *Jacobo* asserit, argumenta tantum debebant esse homini impio, non testimonia divina. De quo videbitur postea. Sed quicquid agat non probat *Jacobus* primam Xinospæ assertionem, nemper *fidem ratione obedientia esse tantum saluferam*, eò quod mortua sit & coperiatur si ille qui illam se habere jactat *careat operibus* sanctitatis. Planè ut animal absque ridendi facultate homo non est, nec tamen ratione hujus facultatis sed potius mentis corpori unitæ homo est. Nec uterque probat alteram thesin, eò quidem sensu quod optaret illorum distortor. Quan-

B

quam

C E N S U R A

10
quam enim certissimum sit, quod credens in Deum justificantem in Christo, non possit non amare gloriam Dei eaque ut in proximo quoque manifestetur. Et ita cor suum Deo quasi plenum habere qui *charitas* est; attamen non inde concluditur fidem veram & plenum in illo esse qui quacunque modò illam externam justitiam atque *honestatem* servat (pag. 162. lin. 14.) quam hic homo *obedientiam* Dei vocat; licet præterquam in filiis Dei regenitis, semper ex amore sui ipsius suarumque *cupiditatum, oculorum* scilicet, & *carnis* atque *ambitiosæ vitæ* proficiscatur.

Super est, ut rationes illius ex scriptura petitas examinemus, quibus probare conatur Deum nolle nos de se quicquam intelligere, scire, credere, quam quod possimus conversatione cum proximo exprimere & imitatione referre: nempe justitiam & charitatem. Totamque proinde religionem sitam esse in dilectione proximi seu innocenti cum ipso conversatione. Diximus jam supra hæc evertere id quod modò refutavimus, ex pag. 163. Nunc prius quam ipsum sequamur notandum *justitiam* & *miseri- cordiam* in Deo, secundum sensum hujus scriptoris, nihil aliud esse quam *charitatem* & equitatem erga homines quæ nemini innocenti molestus sit quæ nobis imitanda sit respectu concivium. *Justitiam* enim Dei quæ rejicit peccatores à sui communionem, itemque illam quæ justificat peccatores in Filio suo sponse & redemptore non agnoscit.

Ait ergò primò, demonstratum sibi superius *scriptura intentum non esse docere scientias*, indeque judicare posse *nihil præter obedientiam ab hominibus exigere, solumque contumaciam non autem ignorantiam damnare*. Nego postirius sequi ex priori. Nam quid refert quo minus Deus divitias gloriolæ suæ gratiæ cognoscendas, amandas, deprædicandas proposuerit in verbo suo, etiamsi non curaverit explicari quomodò sese habeant operationes rerum naturalium, aut etiam reliquerit homini jam per revelationem excitatoquæ ea ex ratione ejusque tum principis tum observatis cognosci possunt, tum ad Deum melius cognoscendum est. Glorificandum, quam ad proximo commodius serviendum tandemque ad seipsum accuratius regendum. Quomodo subordinatur revelationi ratio & Philosophia. Et religio hominem ad stringit in his eò usque proficere quantum vocatio particularis aliæque opportunitates, mensura etiam donorum Dei exigunt atque permittunt. Pergit & ex Rom 13. Psalm. 8. intendit probare obedientiam Deo debitam consistere tantum charitate quæ debetur proximo. Quod quam absurdum, & contra Apostoli mentem ab ipso fiat patet legenti versum nonum & decimum ejusdem capituli; in quibus cum recensuisset præcepta quæ officia erga proximum præ-

præstanda præscribunt, concludit tandem charitatem, quoniam nihil illorum faciat proximo quæ vetita & mala sunt, esse legis illius proximum concernentis implementum cæteroquin sine dubio etiam totius, siquidem proximus rectè amari non potest, nisi Deo prius amato cujus gloriam cupimus etiam in aliis hominibus æquè ac in nobis manifestandam cætera autem legis, ut ex gr. quomodo Deus ut *Deus noster* in filio suo agnoscendus, credendus, amandus, nominandus, & sincerè colendus sit jam docuerat & asseruerat totis illis undecim capitibus, unde porrò illa quæ ad nos gubernandos in sobrietate & castitate, & ad serviendum proximo pertinent, educit cap. 12. Pl. 1. & seqq. & hisce omnia quæ ad religionem Christianam pertinent ita absolvit, ut Xinospa dum allegando fatetur se hanc epistolam legisse, eo se prodatur esse ex illorum numero qui oculos claudunt ne sanctam & Deo gloriosam veritatem videant, aut dum non possunt non videre, consilia carnis adhibent subterfugia & rimas elabendi quærentes, verbumque Dei distorquentes, sui aliorumque seductores qui siquid se invenisse putant, propalant aliis partim quoniam Deo & veritati ejus irati hæc ratione *aliquid* detrimenti student afferre, partim quoniam dolent aliorum sincera confessione & exemplo sanctitatis sua tenebrarum opera coargui, vellentque propterea aliorum in transversum actorum exemplum in suæ perversitatis fulcimentum & malæ conscientiæ qualecunque solamen trahere. Sed sequamur porrò vestigia tetra. Intellectualem sive accuratam Dei cognitionem non esse donum omnibus fidelibus commune, sicuti obedientiam, vult probare ex Dei testimonio Exod. 6. Pl. 2. Sed frustra neque enim ex isto loco rectè infertur Abrahamo cæterisque Patribus, nomen יהוה ne nominatum quidem fuisse, multoque minus concludi potest, *eos nullum Dei attributum novisse, quod eius absolutam essentiam explicet.* Deus isto loco declarat quare jusserit cap. 3. vers. 15. 16. se indigitari Israëlitis non solo Deo Abrahami nomine sed simul יהוה אלהינו *ero qui futurus sum* nempe ex fædere cum patribus inito id Israëlita reipsa & inchoatâ impletione illorum quæ Deus erat pollicitus, erant experturi. Recordatus (inquit vers. 5.) *sum faderis mei, demonstrabo jam nunc me memorem esse promissi, cujus in hac coninuâ Israëlitarum miseria visus sum oblitus esse. Propterea dic filiis Israël me esse יהוה & educturum vos ex incumbentibus oneribus Egypti & erepturum vos ex servitute illorum & asserturum vos Brachio elato & judiciis magnis & assumpturum eos mihi populum & futurum me vobis לאלהיך & cognoscetur quod ego sim יהוה Deus vester, ille qui eduxit vos. &c.* Non fui (inquit vers. 2.) isto modo cognitus, nomine

meo יהוה, quum fædus cum ipsis pangerem, me futurum ipsis ipsorumque semini in Deum (id est, me & quicquid in me est ipsis quasi communem fore quatenus ad suam beatudinem id possunt optare) & consilium dispensationis hujus mea gratia his duobus testamentis ipsis exponerem, me nempe primum terram Canaan semini ipsorum certo tempore datum in hæreditatem, ubi certum aliquod *semen* seu persona ex posteris sit oritura, in quâ & per quam tum omnes familiæ terræ benedicantur, e jusque fiat hæreditas. Hæc ut crederent me ipsis revelavi Deum *potentem sufficientem* meam potentiam, sapientiam, misericordiam, longimitatem & cæteras virtutes & perfectiones ita abundantes, imò infinitas, esse, ut confidere possent me parem esse exsolvendis promissis. Falsa jam sunt quæ addit Xinospa infelix Heberi propago de emphasi vocis יהוה itemque de אלהימא cuius ה ultimum vel ex eo quod mobile est, apparet non esse paragogicum sed radicale, punctumque brevissimum sub א non posse esse ex longo Keri in א quod ex regulis grammaticorum compensabat elisionem אהי radicalis (est enim ab אהי) & habere connotationem vel *adjurationis* ex Hebræo vel potius *venerationis* ex Arabico. Inutilis etiam conciliatio (pag. 156.) hujus loci cum illis Geneleos, ubi יהוה eprimitur & vel eo nomine absurda, quod etiamsi scriptor (quem Mosen credimus) narrans res à Deo & circa Deum gestas ipsum nominaret ita ut maximè erat suo tempore notus, attamen orationem ipsam Dei & fæderis stipulationem exprimens non potuerit sine temeritate alios Deo titulos adscribere, quam quos ipse erat præfatus. Inde illa diversitas, quod Gen. 12. Deus quasi jam notus nil præfatur cap. 15. itidem incipit à promissione sed vers. 7. seipsum nomine יהוה Abrahamo notificat seque illum esse demonstratum dando terram Canaan in hæreditatem, quod Abraham ut credere posset signum petit Pl. 8. & seqq.

Cap verò 17. Pl. 1. est formula אלהי שרי

Non addam non vereri hunc hominem ex Patriarchis stipites facere qui æternam Dei potentiam & divinitatem non cognoverint, nec ut alii homines ideam habuerint Entis omni modo perfecti quocunque nomine illud vocarint, item quam inconsiderata sit illatio illa: Abraham nescivit cum nondum illi esset revelatum, ergo posterius ejus non tenentur scire postquam Deus illos scire voluit. Posset pænitere temporis his refutandis insumpti nisi res ipsa suâ pulchritudine considerationem mereretur.

Restat aliud quod sibi demonstrandum ex scriptura sumsit, nim. *Cognitionem illam quam Deus per prophetas ab omnibus universaliter petitit & unuf-*

unusquisque scire tenetur, nullam esse præter cognitionem divinæ ejus justitiæ & charitatis. Ait Jerem. 22. Pl. 15. 16. declarare Deum Josiam sufficientem sui cognitionem habuisse eò quod sciverit justum & misericordem Deum, sibi que illum imitandum. Id quod falsum est. Neque enim dicitur quænam attributa Dei Josias noverit sed quod *faciendo justitiam & judicium & judicando jus pauperis & egeni* palàm fecerit se non tantum nosse sed & ita agnoscere Deum ut illum præ oculis habeat & timeat. Et quanquam *facere justitiam & judicium* (quibus etiam hic additur *judicare jus pauperis egeni*) ex stylo scripturæ non semper significant officia proximum spectantia (vid. Es. 56. 1. 2.) saltem judicium ex hujus hominis mente non potest cuique privato partem religionis facere; nihil tamen refert hic ita sum. Pius enim in speciali sua vocatione, ut ex. gr. rex justè regnum administrando in primis ostendit se cognoscere Deum ita sc. ut amet & revereatur. Quantum autem Jerem. 9. Pl. 24. attinet, fatendum est, felicitatem & proinde *gloriationem* peccatoris illam solummodo esse, ut agnoscat, credat, amet *Jehovam* non solum æternum suâ sufficientiâ & perfectione existentem, immutabilem (ut agnoscant hoc pag. 155.) &c. sed & seu factum seu futurum reverà quod se esse & fore in fædere promissit, nempe *facientem gratiam* assumendo hominem iræ obnoxium propter peccatum, ad suam communionem, idque *judicando* & condemnando peccatum in similitudine carnis peccati, in Christo, itemque principem mundi & tenebrarum cum omni suo jure, apparatu & alleclis, ut suis donaret *justitiam* filii sui sponforis, qui factus pro nobis peccatum, factus est justitia omni credenti. Has divitias gloriosæ gratiæ Dei, quas in hoc mysterio exposuit pro varia temporum œconomia & mensura revelationis, spiritus & fidei fideles debent cognoscere. Idem est illud nomen Dei Exod. 34. vers. 6. 7. quo à peccatore vult nominari, quod, si author crederet Deoque illam gloriam quâ vel solâ vult magnus haberi & super omnes falsos Deos eminere, daret, non enervasset religionem, fidem, & scripturam sacram quarum omnium, cardo in hoc capite versatur. De testimoniis Johannis vidimus illo loco quo nos ablegat.

Concludit tandem nullibi dari definitionem Dei. Ergo cognoscendum non esse præter justitiam ejus & misericordiam. Quali verò abyssus infinitæ perfectionis Dei arcuâ capicitate hominis comprehendi, Deusque se aliter quàm in suo intellectu *definire* posset! *desinivit* autem satis quæ nobis de ipso *cognoscenda* sunt. Ex *rebus creatis* quidem æternam ejus *potentiam*, *divinitatem*, *aliaque* ad ejus glorificationem. Ex *conscientia* nostra

eius sanctitatem, recta postulata, & iustum iudicium seu *δικαιοσύνη* & *δικαιοσύνη*, vid. Rom. 1. ult. & cap. 2. Pl. 14. 15. Ex iis quæ circa res & alios homines fiunt, patientiam *longanimitatem* & bonitatem. Ex revelatione autem supernaturali omnia quæ ibi de se testatur; quæ sine dubio, nullo excepto, quantum quidem gratiæ ipsi dare placet, scienda, credenda, & *amplectenda commendat*. Contra quam noster fugit, qui ut ne credantur de Deo omnia quæ in verbo suo consignari voluit ait multa non ex rei veritate sed *ex præconceptis prophetarum opinionibus & diversis fidelium de Deo sententiis*, alia verò admodum *impropiè secundum captum vulgi* esse conscripta, quæ tamen impropiè ut erant dicta, intellecta aut intelligenda. Negat, ex eo quod non doctis & philosophis sed plebi sint præscripta. Sed prius quatenus falsum sit commodior ostendendi locus expectandus est. Posterius quod attinet miror hominem difficilem, qui cum sibi ipse sapere supra omnes videatur reliquos homines infacilimis bardos & truncos censet.

Qui maximè ommunes loquendi modos non capiant. Anne enim vocabulum tropicè usurpatum in pleno orationis sensu ab illo qui linguæ gnarus est intelligi non potest nisi sit philosophus? nonne pueri didicimus in rethoricis metaphoras adhiberi ut res vividius & efficacius proponatur, citiusque & profundius animum auditoris penetret. Stultus sit, qui cum *prata ridere* audiverit de certa oris humani figura cogitet, & non potius de grato & amabili aspectu verbum intelligat. Si quis dixerit *longas regibus esse manus* ne rusticus quidem sit, qui sibi imaginetur aliquot milliariibus prolongata brachia; sed de potentia statim unusquisque cogitabit quam sibi conscius est in illis se præcipuè membris habere. Eodem modo se res habet ubi Deo *manus, oculi & aures* &c. attribuuntur quod quidem non fit, ut notandum est, in explicatione essentia & attributorum Dei, sed in plena oratione, ubi virtutes ejus jam ante notæ introducuntur, & de illis aliquod prædicatur. Ex. gr. non dicitur ullibi, *Deus habet brachia, manus, oculos, aures* &c. Sed *Deus brachio excelso eduxit Israëlitas. Oculi Dei percurrunt universam terram. Deus inclinat aures ad vocem timentium se*. Aut similia in quibus supposito quantum quidem scire opus est hæc aliaque attributa partim notissimo rationis dictamine, partim scriptura a liis testimoniis nota esse, id quod de illis affirmandum aut negandum si similitudine corporearum rerum nobis, qui corpore sumus circumvallati, exprimitur ut citius capiamus, vehementius moveamur firmiterque retineamus.

Ita habes, amice, ut spero, dejectum absurditatum culmen & fastidium

gium nempe religionem esse *tranquillam cum proximo cohabitationem*. Descendamus nunc paulisper ut luxemus alia quibus hæc instruxerat-demonstrandum nempe est illis septem *Xinospha* recensitis capitibus ex ratione cognititis & si quæ alia sunt quæ sciri possunt non minus, quam debent, perduci hominem non posse ad proximum ex animo sincero & ut decet, constanter amandum neque ad seipsum in castitate & temperantia continendum, multò minus ad Deum ita amandum & colendum, ut verè prius haberi & felicitatem sperare possit. Id quod nobis paucis demonstrabitur. Hic autem primum rursus dubium reperio nostrum hominem. Vix enim video numquid præter illa, quæ naturali ratione nota sunt ad religionem & salutem requirat, imprimis quando non tantum quæ de *verbo Dei* cap. 12. scribuntur lego, sed & quæ cap. 4. pag. 53. ex *Proverb.* 2. Pl. 3. Perperam concludit, quod nempe *sola sapientia seu intellectus nos doceat Deum sapienter timere, hoc est, verà religione colere*. Contra verò cap. 15. pag. 171. & 174. ait se *absolutè statuere hoc Theologia* (seu religionis) *fundamentale dogma (homines scilicet solà obedientià solvari) non posse lumine naturali investigari & ideo revelationem maximè necessariam esse*. Quibus verbis si de illa salute loquitur. Quæ verè salus est, & in constanti æternaque cognitione Dei, amore, communionem, indeque resultante animi tranquillitate & gaudio &c. consistit. (nam quod intelligat propriè, istuc non definit. Non puto autem bona corporis & intelligit. Ea enim scriptura obedienti etiam non tribuit, ut salutem promissam; & de statu post hanc vitam felici alium nostro ubique silentium.) contradici literam sibi met ipsi disputanti cap. 4. pag. 152. 153. 154. *illi necessariò bene esse qui ex rationis & virtutis præscriptio agit &c. nec credo, alius generis obedientiam, virtutem, religionem salutiferam in sapientibus ductu rationis utentibus & vulgo scripturæ adhærente statuet*. Siquidem & ratio, ipso fatente pag. 47. & scriptura revera salutem non novit, nisi ex amore Dei ut summi boni (*non ex metu alicujus supplicii & pænæ nec præ amore alterius rei quàm delectari cupimus*). Tales enim scriptura *διόχως* duplicis, impuri, non recti non integri cordis solet vocare. Jacob. 4. 8. &c.) profluentem imò in eo consistentem. 1. Tim. 1. 5. Rom. 8. 28. Joh. 12. 3. Sed præterea signum est studiò in constantis & fallere volentis, dicere, *revelationem maximè necessariam, & tamen eam cognosci non posse nisi morali id est informâ & dubiâ certitudine? imò nullâ, si quis velit insistere hujus hominis principiis*. Siquidem & *miracula* seu signa enervaverat cap. 6. quæ etiam sola non probant, & quantum ad *doctrinam* potuerunt prophetæ prudenter & absque culpâ fundam-

damentum illius religionis & obedientiæ nimirum salutem consequendam ponere, ut tanto melius populum ad obedientiam disponerent, quemadmodum Apostolos diversâ methodo & contrariis fundamentis usos esse garrit pag. 143. vide hominem sese toties turpissimè de deo, Sed linguamus illum tantisper sibi ipsi torquendum. Certum est inter Christianos, hominem, ut naturâ nunc est, non posse absque revelatione & Spiritu Dei, carnis ratiociniis assequi quâ ratione Deum rectè glorificare & colere queat: nec posse se ipsum aut alterum ad veram religionem ad amorem Dei aut proximi disponere. Et in scriptura quidem istud ita manifestum est, ut qui ex illo se coargui patitur nequaquam de isthoc queat dubitari. Homo natura caro est absque Dei Spiritu Jud. pl. 19. Joh. 3. Rom. 8. corrumpens etiam se in istis quæ naturæ ductu ceu animalia rationis expertia novit Jud. pl. 10. indeque obscuratus intellectum ignorantia errorum & tenebrarum nebulis, negligens imo odio habens Deum. Eph. 4. seipsum in suis cupiditatibus quærens, ea cogitans, dicens, faciens, quibus non Deum seipsum quoque modo extollat & magni faciat aut corpori suo satietas & delectatio cum Dei etiam contumelia & proximi detrimento, tribuatur & procuretur. Usque aded ut sapientissimi etiam quique stulti sint. 1. Cor. 1. & seq. idque vel maximè quando de Deo colendo & felicitate obtinenda sunt ratiocinati, etiam si in virtute vel animi tranquillitate imò *ex idea Dei nobis insita* in Dei notitia & amore cum Xinospa summum bonum, finem & felicitatem posuerint & de justè vivendi ratione multa præcepta dederint. Ut enim verâ Dei notitiâ, ita & amore sincero destituti semper fuere ipsimet, nec quenquam isthuc perducere potuerunt illâ methodo, quâ ipsi nec quicquam promoverunt. Id vel eventus nos queat docere. Legat, si velit, primum epistolæ ad Romanos caput, & Paulo saltem ut doctori, imò historico credat, indeque discat, quorsum rationis depravatæ ἀμεθόδεια deducat. Quem catalogum gentilitiæ impietatis non modo vulgus facit, sed ipsi, illi qui in *ἡγελοισμοῖς ἐκωίων φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμπαράνομοι* & minimum *ὑπερήφανοι ἀλάζονες* & animalia gloria & inanî virtutis & sapientiæ nomine se jactantes super reliquos, & ita pleni *φθόνος, φόνος, ἔριδος*. Nemòque palnam optimi laturus nisi pessimus, id est, seu factio seu animo *αὐτόφρον*. Qui cum sibi non dubitaret esse nequam cui tandem, Deo ne an proximo bonus? Nec refert Apostolum præmonere *φανερὸν* ipsis fuisse *τὸ τῶ Θεοῦ γινώσκον*. Id enim ideo fit ut ostendantur sine excusatione, esse quippe non eoque saltem Deum glorificantes & colentes quatenus illum

cognoscebant. Unde necessum est, ut sequatur, debere aliam doctrinam supervenire homini animali quâ & Deus melius cognoscendus præbeatur & voluntas ad illum sanctè amandum & glorificandum præparetur. Sed insequamur pressius. *Impossibile est*, ut homo suæ corruptioni nativæ relictus Deum possit amare. Nec proinde proximum. Posterius ipso nostro homine fatente quippe quum amorem proximi ex amore erga Deum educat. Tota res attentione tantum opus habet ut intelligatur. *Amare Deum utique est velle eum talum esse qualis est, talemque* in omnibus & erga omnes *demonstrari* verbo & opere, ut qualis est agnosci possit. *Sanctum* autem Deum esse ne Xinospam quidem negaturum credo, id est nihil illum posse *velle* quod non conforme sit virtutibus & perfectionibus ejus. *Agere* autem secundum hanc voluntatem semper & omnia sin secus, negaret seipsum, præstando quicquam ex quo Deum non esse vel non esse talem, qualis reverà est, rectè concludi posset. Id autem fieri utique non potest. Jam pergamus. Homo est præditus præ terrestribus omnibus *mente* quâ primum percipere potest *veritatem* & de ea judicare, deinde eam cognitam *amare*, tandemque corpus sibi adjunctum secundum verum & bonum regere. Hæc omnia, nunc rogo, velit ne Deus nec ne? si nolle dixeris, sanctitatem ejus negaveris. Eam enim vult probatque veritatem & bonitatem, seu veritatis amorem. Nihilque potest approbare in creaturis quod huic sit contrarium. Verbo recideret in Deum *amor falsitatis*, vult ergo. Nec potest non velle, ejusque contrarium non odisse & damnare. Quod si ergo homo, ut naturâ quemque esse videmus, non ita veritatem cognoscit, scrutatur, quærit, imprimis quæ Deum ejusque gloriam concernit; quod si oblatam non amat, quod si animum seu passionem & corpus non ita in pietate, justitia, temperantia gubernat quemadmodum imago & sanctitas Dei ipsaque aded mentis ad hæc datæ natura requirit, placere utique Deo non potest, sed sordet illi & damnabilis est. Nec salvus ille, utpote extra summi boni consortium & communionem projectus, sed miser solummodo esse potest. Amare ergo Deum nequit nisi hanc illi Gloriam tribuat quod *sanctus* sit & non possit non peccatores sui dissimiles extra felicitatis limites ad miseriam projicere. Quod quidem si peccator amare posset sibi ipsi malum sub specie mali velle.

Quum tamen hic talis, seu *opus legis*, id est, id quod Deus in conscientia *quasi lege quâdam* (ut nostrum supra audivimus loquentem) ad sui imaginem & communionem, requirit in corde suo scriptum legit, seu *de operibus quæ qui facit in eis vivit*, ex revelatione audit, sit quidem ut non semper sceleratissimâ impietate contra Deum & in contemptum ejus

& quasi ad se contra eum vindicandum jugumque ejus planè-rumpendum erumpat ; sed aliquando regat animum Deoque *mentiat* & externarum actionum exasciatiōe quādam & membrorum conformatione atque exercitio etiam nonnunquam superstitiosarum rerum Deum placare eique placere studeat, ipso autem modo justitiam propriam cum vera sanctitatis & nominis Dei abnegatione ejusque glorię detrimento atque blasphemia erigere. Quod an sit Deum amare, an verò concupiscentiis pravi cordis sui inharere & ad pænæ effugium præmiique quod carni dulce præsumitur desiderium ita ferri ut tamen non fiat cum vera Dei glorificatione, pii cujuscunque esto judicium. Quomodo autem Deus absque sanctitatis suę præjudicio & cum virtutum suarum gloriosissima manifestatione peccatorem certo modo ac viā ad suam communionem recipere queat & reverà velit, id ratio, corrupta imprimis, ex suis principiis educere non potest. Jam an disponere seipsum homo aut alium possit ad Deum & proximum amandos, ex dictis clarum est. Nam neque illis quæ ex mente sua & rebus creatis cognoscere de Deo potest, delectatur perquirendis & considerandis. Quippe quæ cor malevorum pungunt & conscientiam sui ipsius accusatricem & carnificem exagitant. Ita deest *voluntas & obedientia* roties ab Apostolo Rom. 1. 20. Heb. 11. 3. & reliquâ scripturâ requisita. Quod si autem vel maximè perpendantur, non possunt tamen sive illa septem fundamenta sive illa plura sufficere amoris sancto in corde impuro exsuscitando. *In corde impuro*, inquam, quippe, cujus sortis omni homini à nativitate inest. Non enim glorificatione Dei per ejus cognitionem, amorem & omnium rerum sanctum usum delectatur, sed ex fatiatione potius suarum corruptarum cupiditatum per res vanas & transeuntes, cum creatoris licet contumelia. Id negare non potest qui seipsum vult agnoscere & proprio cum pudore Deo tribuere Gloriam. In quo existentia, justitia, omniscientia & præsentia, dominium &c. Dei nil nisi horrorem & trepidationem potest excitare. At humiliare se & cum dolore præterita facta damnante ad Deum ut arcem &c. rupem salutis, ut salvatorem justificatorem, sanctificatorem & confugere, præsupponit tam in Deo voluntatem quā peccatorem secundum suam omnifufficiantiam cum gloriæ suæ demonstratione per mediatorem & vadem ad se velit recipere (quæ voluntas ut non ita naturalis Deo est ut ex ipsius essentia fluat & in ipso non possit non esse : Ita in idea ipsius meriti obvia non continetur nec ex rebus creatis propriè cognoscitur :) quam illius revelationem peccatori factam eamque agnitam & receptam. Hæc est illa *miserationis* memorata sed nostro auctori non benè intellecta, quam conscientia pec-

peccatoris neque ex nature dictamine credere potest, neque etiam si talis veletur, qualem Xinospa concipit, admittere; quippe sanctitatem & justitiam Dei evertentem, & cum ea irreconciliabilem. Quare tantum abest ut hæc septem capita pro fundamentis solidis veræ religionis queant haberi, ut potius arenæ instar alia non inter se cohæreant, alia verò ut stipula nihil firmæ veritatis habeant. Id supra aliquatenus patuit. Falsitatem enim *quinti* articuli abunde demonstravimus. Justitia verò & misericordia de quibus simul in I. & singulatim in III. & VII. ut modo dixi consistere invicem non possunt. Nam si *justitia* ea sanctitatis Dei regula est, ut nemo nisi plenam imaginem Dei gerens in agnitione & amore veritatis Dei gloriosæ atque conformationem omnium actionum secundum illam, Dei communionem frui debeat, nec quenquam ab illa alienatum admitti nisi Deus primò sanctificetur per impletionem postulati legis sue, non potest *misericordia* alia esse quam voluntas glorificandi se per creationem miserorum, medio, imò, mediatore conveniente. Cujus revelatio nisi peccatori fiat, blasphemus sit si pæniteat spe consequendæ misericordiæ cum abnegatione justitiæ & sanctitatis ejus. Neque pænitentia hæc foret, qua non Dei gloriam, sed pænæ ablationem duntaxat quærit cum nova peccati aggravatione.

Concludamus ergo religionem quæ Deum & proximum rectè amare docet non inniti vel his septem fundamentis vel aliis quibuscunque principiis naturâ notis. Quicquid proinde peccator Deo vel proximo præstat quod similitudinem amoris aut obedientiæ mentiatur, fucus est & amor tantum suarum cupiditatum, studiumque declinandi quæ sibi vel indecora, vel incommoda, vel ingrata, & acerba essent futura. Ita ut latronum etiam colluvies ad incolumitatem tutandam sese arctius conjungere, conspirare, & sacrilegia ex æquo partire queant, præbentes eo modo amoris & justitiæ speciem.

Ex quibus sponte jam profluit revelationis divinæ supernaturalis *necessitas* simulque ejus si quæ sit infallibilis *nota* & character indubitatus. Miseri essemus in æternum omnes, nisi in hisce tenebris superiù lux affluerit. Nobis enim, si hisce relinquamus, nil nisi desperatio restat. Et quam salutis spem superfuisse videmus illis qui omni revelatione fuere destituti? atque inde est quod omni ævo homines motu quodam naturali quasi conscii suæ penurix ad revelationes confugerint, & in illis plus præsidii quam in proprio sensu & ingenio quæsierint. Sed eventu ferè semper tali ut à deceptoribus ad superstitionem potius quàm ad religionem fuerint adacti, nimis consideratè & temerè recipientes sine accurato examine quod nomine Dei jactabatur.

At Deus cum possit reverà ita voluntatem suam manifestare & manifestatam monumentis conservare, ut homo benè attendens & maturo iudicio perpendens in illa dignoscenda falli non possit; Planè ut Philosophi ex Dei sanctitate (quà non potest author esse mendacii) probant id omne verum esse quod mens post claram & distinctam perceptionem iudicat: Ita si reverà omnibus majestatis suæ signis, quæ homo optare queat ad majorem certitudinem, interpositis, ut non tantum in Ægypto, deserto, & Sinai per Mosen, sed etiam in & cum aliis, prophetis iisque diverso tempore absque omni conspirationis suspitione, illustri verborum atque emblematum diversitate idem accuratissima conformitate dicentibus, & ante milenos & supra annos plurima maxima opera prænunciantibus, (quod profecto neminis præterquam Numinis mundum gubernantis esse potest;) sermonem aliquem qui suam voluntatem contineat audiri & conscribi, scriptumque non modò publicè servari, sed & privatim teri & præcipua saltem capita radicemque cæterorum communi sermone usurpari & posteris instillari curaverit, mendacem Deum coarguat si quis eredere detrectat & contra *obsignet Deum veracem* esse si quis fide recipiat Joh. 3. 33. Sed quid si conscientia hominis præterea agnoscere possit & debeat res isto modo revelatas & imprimis de fædere Gratiæ ejusque medio & fundamento, modoque variæ & admirabilis despenstationis Deo maximè gloriosas esse, eique sanctitatem, sapientiam, potentiam omnesque divitias tribuere non potest negari quin veritas sit quod proponitur, cujus mensura & canon Deus ejusque sanctitas & gloria est. Jam in nostra scriptura sive in libris quos Christiani revelationem Dei credunt, hæc ita contineri, manifestum & lectori attento & ad faciendum voluntatem Dei prompte se submittentis, & conscientiam suam à carnis iniquatione & vanis cupiditatibus, præjudicatòque sensu abstrahenti. Joh. 7. 17. 2. Cor. 4. 2. 3. 4. 1. Cor. 2. 13. 14. Nec tam metuendum est ut homo hæc non assequatur intelligendo, quam ut credendo & obediendo illis non subjiciatur. Quippe cum malit suis concupiscentiis implexus hæere quam Deo gloriam cum sui ipsius abnegatione reddere. Quarum numero an noster eximi possit, iudicet ille qui videt omnes angulos hujus sanctuarii ab ipso perquisitos si quid forte inveniret quo decus ejus obscuretur. Frustra saltem sim, si huic scripturam enarrare allaborem qui sat multum illum ut ut, non sat benè perlustravit. Sed utinam aliquando ita legat ut omnia mysteria profunde trutinans discat cum Apostolo convictus & humillima admirationis plenus exclamare: *ô profundas divitias, cum sapientiæ, tum cognitionis Dei!*
quam

quam imperscrutabilia iudicia ejus, & impervestigabiles via ejus! Verum enim verò quoniam noster incendiarius idèd facem ad hoc altare incendit, ut adyto flammam immitteret, agedum sequamur aliquantum ignem factum aliquot capitibus ut I. II. VIII. IX. X. XI. fumantem ita enim temeritatem illius retusam tandem & confusam sumus daturi. Arguit ille propheticos tam quoad rem, quàm quoad ordinem; arguit Historicos; arguit Apostolicos libros. Nullaque ullius ex illis fides & certa auctoritas. De Prophetia & Prophetis magnus illi primum labor & sermo nullus, ut omnia ad incertitudinem redigat. Non audet prætereundere quod gerit in recessu. Sed animadverti tamen facile potest quem habeat præfixum scopum. Pag. 2. notandum, ait, quod Judæi nunquam caularum mediarum mentionem aut curam habeant, sed devotionis causa semper ad Deum recurrunt ut ira Deum dixisse idem sit, quod ego hoc cogito. sic pag. 3. Prophetiam nunquam voce factam quam Mosis (quod pag. 4. & 5. iterum anxie examinat quomodo in Sinai factum sit. Et tandem ad mysterium delabitur, de quo ait se inferius fusius dicturum, nempe, auguror cap. 2. in prophetarum præjudiciis.) pag. 13. *Propheta ideo spiritum Dei habere illoque repleti dicebantur, quod virtutem singularem & supra communem habebant, quodque pietatem eximia constantia colebant item. Quod Dei sententiam percipiebant idque (pag. 4.) non nisi ope imaginationis, nempe nature aliquibus legibus, quas tamen ignoret. Item natura potentia nihil aliud est quam Dei potentia, indeque nos eatenus Dei potentiam non intelligere quatenus causas naturales ignoramus. Adeoque stultè ad eandem Dei potentiam recurritur, quando rei alicujus causam naturalem, id est ipsam Dei potentiam ignoramus.* Verbo: Deus non habet potentiam agendi nisi ordine & legibus nature perpetuis & constantibus. cap. 2. pag. 17. *Certitudo prophetie moralis tantum erat. Nempe quæ innitebatur vivide imaginationi, signo & conscientie animi ad bonum & æquum inclinati.* Pag. 18. & seqq. ostendit multis exemplis, signa Prophetarum, ut ipsa verba & figuras fuisse omnia prophetis revelata, seu phantasie ipsorum obvenisse pro temperamento imaginationis dispositione, opinionibus, præjudiciis, affectibus, capacitate. Caput 3. si percurras, itemque initium quarti, discas pag. 3. quod nemo aliquid agat, nisi ex prædeterminato natura ordine, hoc est, inquit (nam hæc ei eadem sunt) Dei aterna directione & directo. Et absolute concedendum (pag. 44) omnia ex legibus nature universalibus determinari ad existendum certè & determinatè ratione. item pag. 35. Non dubium esse quin omnes nationes Prophetas habuerint. pag. 34. alias etiam nationes (æque ac Israëlitas) ex Dei directione externa (quæ

sola *Israëliitarum electio* fuit pag. 32. 33. *consistens in temporanea felicitate & commodis* pag. 34. ad quam quia *auxilium Dei internum id est, propria vigilantia, prudentia, parum contribuebant directione Dei per causas latentes auxilio externo operanti & ita electione Dei* tribuenda est pag. 33.) *imperium legesque singulares habuisse.* Hæc & alia quæ aliis capitibus sequuntur, perpensens videre mihi videor *Deum Epicurei* profundè quiescentem, & *fati stoici* catenam adamantinam ex constantibus & eodem semper ordine agentis naturæ legibus nexam. Prophetis autem nostris nihil relinqui, quam quod homines optantes populum suum in tranquillitate secum invicem vivere monita ex bona sua intentione dederint & ex causis naturalibus sive notis sive latentibus prosperitatem vel ruinam prædixisse ut populum ad obedientiam redigerent; idque ex illis quæ phantasiæ ipsorum (secundum imagines quæ in illa jam sive ex temperamento, sive ex affectibus, sive ex opinionibus formatae erant) sese offerebant, ad quod probandum tanto molinime opus erat, ut primùm magno labore ex concordantiis delectus locorum instituendus fuerit ubi exstat; ut *spiritus Dei*: quando dicitur *Prophetas egisse* eisque voluntatem *inspirasse* (2. pet. 1. ult. 2. Tim. 3. ult. & non intelligatur *spiritum Jesum, spiritum Dominum* sanctificatorem nostrum per *prophetas testimonium Jesu dedisse.* Apoc. 19. 10. 2. Cor. 3. ult. *Deinde* impiâ diligentia omnia aut obiter, aut humanitus dicta, quæ attento lectori nullum queant scrupulum ingerere, colligenda, ut quicquid præter intentionem corrigendi ad justitiam populi reperitur id omne Prophetarum sinistrè aut saltem aliter atque aliter formatae phantasiæ tribuatur. In omni autem ejus discursu frequens absurditas & contradictio est. Adeò ut Augiæ istud stabulum firmare vix lubeat. Mittam ergo blasphemiam, quam prodit pag. 7. de persona D. nostri J. Christi, mittam quæ profert de revelatione Dei ad mentem hominis, quasi illa fieri non possit, quasi creator efficere non possit, ut mens quicquam cogitet, nisi mediante corpore ingestum. Hæc enim & alia ejusmodi clam fient, si obtrremus primo ipsam fæditatis scaturiginem. Supra dixi Deum condidisse mundum liberrimo consilio, & noster, ut fidei fundamentum ponit *quod Deus omnia ex absoluto beneplacito faciat.* Pag. 163. Nec in idea Dei, ut clarum est, continetur mundi aut rei alicujus productio extra ipsum. Quod ergò mundus à potentia Dei creatus & à sapientia ejus ordinatus est, & libero consilio fuit sine naturæ divinæ determinatione. Itaque & hoc modo conditum & hisce legibus creaturæ impressis nulla fuit neque in Deo neque in natura mundi necessitas. Potuisset forè ita condi

ut

ut certo tempore præterlapso, seipsum consumeret & in aliam formam converteret, cum jam videamus annorum Chiliadas eadem mansisse facie. *Scopus* Deo fuit (ut de Ente infinito ad similitudinem mentis finita loquamur) Gloriæ manifestatio, regula *sapientia & bonitas*. Jam si ita visum Deo fuisset ab æterno tanquam, sibi Gloriosissimum, ut hominem conderet sanctum & rectum, sed irreprehensibili dispositione permetteret labi & commuione Dei sese indignum reddere, in extremam autem mentis corporisque miseriam seipsum projicere idque eo fine ut haberet materiam omnes divitias sapientiæ, potentiæ, Gratiæ, sanctitatis &c. Illustribus operibus manifestandi, idque re ipsa fecere decrevisset, præordinando mediatorem, sponsoem, redemptorem qui eâ cum gloriæ Dei, quam dixi, demonstratione, certam multitudinem miserorum hominum (suo vadimonio & virtute præstando quod in ipsis & ab ipsis desiderabatur) sanctificaret & ad æternam felicitatem adduceret eosque pro temporum diversitate in hoc mundo sapientissimè gubernaret, ut supra dictus splendor Majestatis divinæ optimè effulgeret, anne conscientia hominis secundum impressas sibi veritatis ac bonitatis regulas quicquam in hoc consilio reperiret Deo indignum? id ergo fieri si potuit (quemadmodum sane nos homunciones facilius dicere possumus quid potuerit, quàm quid non potuerit;) unde quæso nisi ex eventu discendum est, illud ne revera ita factum fuerit an secus? Præterea, si ad hominem restituendum mediis corporeis Deus uti voluerit quæ mediante visu atque auditu ad mentem ejus pertingerent, id ne potuit sanctè, decenter, sapienter & absque sui abnegatione & contumelia? potuit ne inquam pro natura & capacitate hominis agere & loquendo scribendoque voluntatem suam & salutis medium revelare, & quidem ita ut homo secundum conscientiam & divinæ in se imaginis reliquias & veritatis ac sanctitatis Deum decentis sibi impressas notas, excitante & dirigente Deo ipsam mentem, judicans, non possit in judicio de divina revelatione falli? Potuit Deus utique. Quidni enim potuerit aut soni editu aut figuræ objectu symbolum atque signum dare, non quidem suæ existentia; (ut noster pag. 4. ad movendam difficultatem fingit;) sed gratiosæ suæ voluntatis, salutis. Et auxilii, cum cæterum ejus essentia sub sensu non cadat. Quæ signa cum non possent nisi cum relatione ad Deum se manifestantem à piis ac prudentibus attendi rectè sanus articulatus in Sinai vocatur *vox Dei* & figura emblematica *Deum*, postquam scilicet Deo placuit eo modo voluntatem ac præsentiam suam significare. Potuit & ex æterno decreto revelationi illi suæ opera quædam præter & supra communem

munem & constantem mundi ordinem & actionum naturalium fixas leges annectere, eaque isto modo aut coram multorum oculis edere, aut longè ante prædicere, ut homo agnoscere debeat eum qui se revelat esse Deum omnium rerum conditorem & gubernatorem. Id autem quod revelatur voce vel figurâ ad minimum ita certum esse potest, quàm me jam solem videre aut tonitruum audire. Quod mihi ita indubium est ac Deum sanctum ac veracem non posse authorem esse falsi iudicii. Præterea nescit quid dicat hic homo dum prophetiæ *certitudinem* (in ipso nimirum Propheta) inter alia ait dependere à mente ad æquum & bonum inclinata, & tamen *moralem* id est, conjecturata ait fuisse *quæ non ex necessitate rei percepta sequitur* (pag. 18.) Quasi verò *bonitatis* non æquè ac *veritatis* regulæ constantissimæ & firmæ in mente humana sint impressæ & iudicium hominis de utraque æquè certum sit.

Judicem nunc fero quemvis pium attentum atque prudentem Prophetarum nostrorum omniumque simul scripturarum lectorem, an non quæ paulò jam ante produxi, ita legantur revelata & factâ summâ consonantiâ & divinitatis tam illustribus operibus extrinsecus, quam inter conscientiæ dictamen demonstratione? an non alia Dei apud Prophetas & pios manifestatio quàm Xinospa finxit, in certis phantasmatis seu cerebri dispositione seu latente naturali causa formatis consistentem? an non alia populi Israëlitiçi electio, ejusque finis & scopus & methodus & gubernatio alia quàm ille somniat, communem aliis nationibus? an non sanctissimæ & sapientissimè propositæ veritates, quas ille præjudicia & erroneas opiniones vocare non erubescit? De Temperamenti, educationis & ejusmodi diversitate catenus non difficulter admitto, quatenus placuit Deo multi formiter eandem rem ad majorem certitudinem proponere, atque idcirco ingenio & capacitati Prophetæ quadantenus se accommodavit, id est, voluit, ut res notas aptissimis, quibus uti solebant, vocabulis exprimerent illoque linguæ atque sermonis sibi usitati genere, quod jam callebant & cui assueti erant, quantum hecquidem vitio carebat. Proinde non eò usquè id verum est, ut Deus non emendare queat aut velit imaginationem alicujus, ut aliquando, & vellet, & res requireret ut clarius revelatio fieret, sed *obscura maneat, quia nullus tum temporis repertus sit qui tantum imaginationis virtute polleret ut ipsi clarius revelari potuerit*, ut Xinospam non pudet loqui pag. 21. sufficiat hoc modo quantum ad primarias hypotheses digitorum in fontem intendisse. Non enim hic nobis commentarius integer scribitur. Ea est etiam ratio quare quæ de vocabulo $\pi\eta\sigma$ prolixè φιλολογεί, ut *Deum spiritum sanctum* suâ ma-
state

jessate divinâ privet, jam non examinemus. Nörunt orthodoxi & contra Socini sobolem hæcenus asseruerunt satis, quid per *Spiritum Dei & Sanctum* intelligere debeant in Prophetarum non solum monumentis, sed & in Christi concionibus & Apostolorum ad gentes, Judæorum præjudiciis & phrasilogiis non assueris, scriptis epistolis. Non dubito quin tu, Amice, pro tua pietate & perspicacitate delectum facili negotio instituere queas. Scimus vocem *Spiritus* nulla in linguâ ratione primæ significationis divinam naturam aut personam denotare, sed per similitudinem illius quod in homine per illud vocabulum exprimi solet. Deus *Spiritus* est, id est, Ens à materia remotum & cogitans, volens, cujus similitudo est in mente nostra. Ita quod hominem vivificat *Spiritus* ejus appellatur. Quare in sanctificatione hominis peccatoris, ejusque in peccatis mortui vivificatione, illa persona quæ in mysterio *Patris, Filii & Spiritus Sancti* (cujus revelatio ad redemptionis opus pertinet) tertia est, id præstat quod *Spiritus* animalis ex. gr. in corpore, qui motus, vegetatio & vitæ principium est. Mitto quod aliàs dici solet, de modo originis & relatione hujus personæ ad alias duas. Jam quoniam Deus *salvator* noster non potest aliùs esse quàm *Creator* Deut. 32. 15. Pl. 24. &c. ita *Spiritus* sanctificator idem est, per quem & primus motus est, & quasi vegetatio & vita mundo data est, Gen. 1. 2. Cùm ventus, seu aëris agitatio esse non posset, aëre, nondum creato, nec רֵחַ מְרִיחֵת leniter & ad fovendum se super aliquo movens potest attribuit vento fortissimo, ut noster interpretatur pag. 10. Nec mirum si illud quod hominem, ut rectum & cum vita Dei creatum, primum animavit & vitâ imbuit, ut mens, & anima omnis, *Spiritus Dei* nomine nonnunquam insigniatur. Quemadmodum pag. 11. ex Job. 27. 3. collato Gen. 2. 7. &c. quanquam post peccatum & veram vitam deperditam, homo animalis dicatur *Spiritus*, id est, *Dei & sanctum*, non habere Jud. vers. 19. Jam quando prophetæ per quos Deus *verba vita* loquutus est, dicuntur acti à *Spiritu sancto* prophetasse 2. Pet. 1. ult. *Spiritus Christi* (cujus merito fidelibus communicatur, & ex quo tanquam capite eadem vitâ universum corpus replet) in prophetis fuisse, illisque ante testificatum esse & manifestasse *scrutantibus, passiones in Christo & Gloriam post illas.* 1. Petr. 1. 11. ideòque, quæ *verbotim* per prophetas scripta sunt, *Spiritus dicere* 1. Tim. 4. 1. Et quæ alia multa similia sunt. Ut, quando *Spiritus* supervenire, alicui infundi dicitur, anne pia mens in scripturis non peregrina cum nostro perverfore *mentem & sententiam Dei*, aut *virtutem singularem & pietatem seu inclinationem ad justum & æquum* erga proximum, aut *coni-*

gnitionem, cuius causas homines ignorabant &c. per Spiritum intelligat & tantum abest ut qui id faciat, non possit non pro malevolo & veritati irato, depravatore haberi & qui studio id agere velit, ut lux reddatur & videatur tenebra.

Percurramus nunc breviter catalogum illorum quæ allegat ad probandum Prophetas revelationes accepisse secundum imaginationis dispositionem, affectus & opiniones proprias eo quidem, ut videtur, sine ut non tantum omnia reddat dubia, sed & in his causam & originem Prophetiarum aliquò modo constituat. Quod ergo primum de Magis attinet & de Nabucadonossore (Matth. 2. Ezech. 27. vers. 26.) neutri fuit Prophetia. Magi enim tantummodò stellam se vidisse dicuntur. Et credibile est, fuisse illos ex Bileami posteris apud quos Deus Prophetiam de stella & sceptro orituro (id est, rege præclarissimo quem visurus erat Bileam non tunc sed longè post,) servavit. Num 24. 17. cui accedere potuit Prophetia Danielis, aut similia: in Altero tantum est universalis directio Dei ad exequenda sua judicia. Sed noster Prophetiam nobis dabit, quoties fors projicitur in gremium & à Jehova omnis ratio & sententia ejus Proverb. 16. 34.

Quod de Elisa ex 2. Reg. 3. adfertur, gratis fingitur. Nam ut Regi Israël post modum desit esse iratus ita regi Judæ iratus non erat, & Prophetiam hujus causâ tantum suscepit vers. 14. 15. sive ergo demulcere & tranquillare animum Elisa voluerit, sive somno obrui per fidicinem, parum refert; Non sequitur revelationes factas pro effectibus & passionibus animi. Jeremie mæstities parum fecit ad calamitates Judæis prædicendas; sed Dei manus & spiritus illum agens cap. 20. Ps. 7. & 9. Falsum certè, fuisse Josia iratum cujus obitum acerbè planxit. cap. 35. 25. 2. Chronicorum. Non ergò hæc causa, quare Hulda fuerit consultata cap. 34. vers. 22. rege sanè nonjubente ut præterito Jeremia faminam consulerent vers. 20. 21. Adde quod responsum Hulda nil minùs quàm misericordiam at remissionem illorum, quæ in libro legis scripta erant, renunciare jubeat regi, nisi quod prædicit Josiam ipsum propter pænitentiam actam, non visurum illa mala. Ps. 24. 25. 26. Quod Michæas Achabo nil boni prophetavit non ira ejus, aut odium, sed Dei revelatio fuit, ad quam se habebat indifferenter, ut Ps. 14. l. c. videre est. Nec mirum, si Deus antequam Achab dedoluerat planè, majori bonitate usus est ad convictionem ejus singulare beneficium annunciari curavit cap. 20. Quæ de styli diversitate affert, & ex Esaia, Amoso, Jeremia, Obadia, Hósea confert, ex superioribus patet posse cum grano salis concedi. Non vult

vult Deus omnia omnibus eodem modo & tempore dici. Vult Deus eandem rem, eadem iudicia, idem fœdus, eadem vias suas ita proponi à diversis ut ex iis quæ unusquisque quasi partim sub peculiari emblemate aut orationis & verborum schemate exprimit univèrsum mysterium clariùs & certius cognoscatur, ita tamen ut fœderis gratiosi formulam ipsam, & capitales promissiones, verbatim ferè narrent omnes. Deum velle *Deum Israël*, id est, ejus *regem sanctificatorem, salutem, assertorem, rupem* esse & fieri, & ab Israël non bruta *sacrificia* ut fœderis & communionis adipiscendæ conditionem sed *fidem, penitentiam, amorem Dei & proximi* requirere. *Venturum certo tempore aliquem & ambulaturum inter ipsos in quo & per quem Deus omnem gratiam & benedictionem sit effusus, non tantum in ipsos, sed & omnes familias terræ &c.*

Unde jam facillè patet quid de hieroglyphicorum (ut vocat pag. 2c.) apud Esaiam & Ezechielem diversitate, itemque de Zachariæ & Danielis obscuritate, (quos ego tamen video, reliquis ferè clariore,) judicandum sit. Hoc certum est, non esse hæc illo ex fonte derivanda quem nos ter indigitat. Lectoris considerantis esto iudicium. Prophetas non semper intellexisse omnes illius rei particulares circumstantias, quam prædicebant aut delineabant aliquo typo, libenter damus. Tanto enim magis fraudis absuit suspicio. Hierichuntini prophetarum discipuli nil refert quorsum intellexerint. *Etiã* transferendum. Sed jam ad opiniones & præjudicia pergendum est. In Josua, non propriè prophetante sed cum Zelo præcante, non fuit erroneum præjudicium. Veritas enim est, situm solis respectu partium terræ quotidie mutari & ita *solem* revera *moveri*. Hæc enim vera motus ratio & definitio est, an verò sol, quando situs ejus respectu ad terram mutatur, eundem erga alia corpora cælestia servet fixum, & ita possit dici consistere, Josuæ hîc neque revelatum fuit, nequè ad miraculum quicquam facit. Refractionem autem, quam hic homo fingit ex vers. 11. cap. 10. Non modo contra vers. 13. sed & contra rationem naturalium causarum esse vel inde patet, quod in illa glacie quæ utique supra verticem ipsorum erat, radiorum solis horizontem tum subeuntis & ita propter terræ gibbum ad medias aut infimas aëris partes in medio horizontis, nequaquam pertinentium refractionem fieri non potuerit, nedum per integrum diem durare.

Eadem malitia se prodit in evacuando altero miraculo umbræ retrogradientis de quo 2. Reg. 20. Nam parhelium non fuisse legati Babylonii satis indicant (si vel maximè omnes Hierosolymitani Astronomiæ & omnis experientiæ ignari imò stupidi fuissent;) de miraculo quærentes

2. Chron. 32. 31. Ergò neque Babylonia Astronomos habuit? Sed nugæ hæ sunt tumidi philosophastri. Ut nunc taceam dioptricorum ferulam illi homini metuendam si ^{תלמי} *gradus*, intervalla horarum notata in indice Ahasi denotent. Gradus enim cælestes in hæmisphærio esse non possunt, quippe retrogressio denorum graduum inter 180. & fortè ultra, vix notabilis est, futura etenim in nostris indicibus semihorii aut duarum tertiarum. Jam, ut sol apparens sive ex hypothese posteriori tam propinquus sit vero, sive ex priori tam longè ab eodem remotus sit, ex lege patheliorum fieri non potest, nube tali, quæ reflexionis, vel refractionis causa esse potest, vel parvâ nimis existente vel majore quam unquam visa est, quippe horizontem propè omnem obumbrante. Sed pergamus. Salomoni exprobat (pag. 22.) nescivisse ipsum proportionem inter circumferentiam & circuli Diametrum ex 1. Reg. 7. 23. debuisset ex textu dixisse illos, qui filum circumdederint illi vasi, ita sulcos fuisse, ut non viderent longitudinem triginta cubitorum non comprehendere circulum cujus diameter erat denorum, ponitur ergò numerus completus & par, pro incompleto & impari *decem*, pro circa decem, *triginta*, pro circiter triginta. Cujus ratio obvia posset esse legenti vers. seq. ubi triginta decades ^{עשרים} sive colocynthidum memorantur ambiisse labrum. Pari porò insania pergit fingendo Noachum sexcentos annos vitæ suæ ita stupidum transegisse sive stertendo, sive domi desidendo, ut extra sesquimille annos homines ultra arctos patriæ suæ Palestinæ (quam nequidem inhabitasse constat) terminos transisse nesciverit. Sed de *diluvii universalitate* jam olim doctè & solidè disputatum est, imprimis ab illis, qui Præadamitarum authoris, æquè absurdi, & ex cujus agro nosster quædam etiam excantavit, ineptias refutârunt. Sed ne hæc leviora videantur quàm ut Propheta reprobandus sit qui cælestia magis quam terrestria docere curat, ad majora transit. Habuisse, ait, prophetas admodum vulgares de Deo opiniones. *Adam* nescivit esse Deum omnipræsensem & omniscium. Unde hoc? fugit Dei vocem. Ergo dum peccator judicem horrons, optat effugere, si posset, credit se posse quod vellet, & conatur in illa suæ conscientiæ trepidatione? *Adam* creatorem universi nescivit infinitæ potentæ & scientiæ. Quare? nempe vocem Dei non articulatam (eâ enim vocatur demum vers. 9.) *sed indesinenter hinc inde per hortum cum venti turbine ambulantem*, & cum horribili strepitu per vagum aëra resonantem, boantem, reboantemque tanquam speratæ felicitatis inexpectatum primordium horruit.

Hæc scilicet sunt Theologo-Politici nostri Hebræa sua tantoperè ja-
ctan-

stantis, ratiocinia. Kaino, egregio scilicet Propheta Deus iudex confessionem sceleris extorsurus quærit quod viderat & audiverat, quod Kain vel ex ipso hoc examine percipere poterat, si maximè nescivisset. Quod tamen falsum esset, patet vel historiam sacrificantium fratrum percurrenti. *Labano* visum esse unamquamque nationem suam habere Deum peculiarem ex Gen. 31. 29. non probatur, nisi fortè Hebræus noster לאלהיך velit interpretari *Deo manus meæ*. Cum hæc præsens quid significet videri possit, Deut. 28. 32. Neh. 5. 5. & alibi: Et *Deum Abraham*, *Laban* intellexit talem cui ipsimet se subjicere quoque deberet, sed qui Abrahamo ejusque semini fædere esset addictus quemadmodum illum cui tanta cum Abrahami familia necessitas & conjunctio, & vicennalis nuper cum Jacobo conversatio latere non poterat. Sed extrâ metam est, quod cum illi tantum Propheta adducendi essent, quibus illa verba sua dedit Deus, quæ factus suum ejusque executionem spectant aliis renuncianda, hûc *Kainus*, *Laban*, *Abimelech*, *Aruspiciis*, *Nebucadnezaris*, tanquam *Saul* inter prophetas cacententur. Dum autem pergit & Abrahamum atque Mosen omniscientiam Dei non credidisse asserit sibi ipsi spontè vapulat, qui infrâ cap. 14. pag. 163. tertio loco inter fidei fundamentales articulos, quibus. cum obedientia reciperetur, fidem omnipræsentiæ & omniscientiæ numerat. Sed illud אלהי Gen. 18. 24. non Deum sed Abrahamum ipsum spectat, qui petitionem suam à conditione sibi incerta suspendit. Cæterùm non confessio modò iudicii Dei iustissimi in omnes terras, sed & remissio sanctæ suæ licitationis docet ipsum credidisse, Deo jam notum esse iustorum numerorum. Sed quòd Deus formâ humanâ cum duobus Angelis se Sodomam iudicaturus, quasi confert, argumentum erat *Filio hominis omne iudicium datum*, Joh. 5. imprimis quoniam hæc civitates *proposita sunt* Σέμα πωρὸς αἰωνῆς διὸν ὑπέκτισται Jud. vers. 7. Sed præterea Deus vult iudicia sua coram omnibus iustificare, unde partim inquisiturus, partim impietatem profligatissimam quasi experturus ipsemet, isto modo se gessit. Anatomiam porrò, quam dat fidei Mosis ne examine quidem dignam existimo. Ita enim exorbitat, *Illi*, & *David*, & *Jane*, & pluribus si voluisset, creditum, ait, esse alios Deos qui reliquis nationibus præsent, ut Deus Israël (qui à diversis aliis atque creditus sit) Israël. Audeque id probaturus, quasi nollet lectorem nisi bardum, ablegare ad 2. Paralip. 32. 19. ubi *Dii populorum terræ* dicuntur esse *opus manuum hominis*, quibus opponitur Deus verus creator cæli & terræ, sanctificator & Deus Israël peccatoris, qui in typum futuræ in carne manifestationis Hierosolymæ voluit habitare. Gentes verò alias suis palare

viis

vius permittit ad tempus, id est, per verbum & fœdus Gratia ipsas ad sui communionem non revocavit. Israëlitas autem populum suum vocavit iisque fœdus suum illo modo obrulit, & dispensavit quemadmodum sanctissimæ sapientiæ ejus visum, & ita quidem ut illa administratione suæ gratiæ & gubernatione ecclesiæ suæ partim typus præberetur futurorum & fideles tam illius quam hujus temporis, præclara haberent fidei suæ argumenta; partim ut peccati gravitas & carnis impotentia, simulque mediatoris pontificis, & spiritus sanctificatoris necessitas appareret. Quemadmodum hoc non tantum ex N. T. scriptis, & imprimis Pauli de Israël & lege iteratis in Epp. ad Romanos. Galatas, Coloss. & Hebreos commentationibus, sed & ipsa ad Patriarchas facta promissione, etiamque ad Sinai stipulatione & fidelium illius temporis fide ad futura respicientis & externa illa ut typum & preparationem majorum, & cælestium considerantis. Summa eorum quam Deus Abrahamo, Isaac, Jacobo in fœdere Gratia promiserat, est. *Ego Deus tuus & seminis tui.* Oeconomiam autem hujus Gratia ad sapientiæ, potentia, ac justitiæ suæ demonstrationem & confirmationem fidei Patriarcharum & filiorum, talem futuram ut primùm certo tempore post 400. annos posteros eorum ex Ægypto educturus sit in hereditariam Palæstinæ possessionem ut nempe ibi populus separatus sint, quorum Deus velit esse Deus, rejectis aliis gentibus; sed futurum demùm ut aliquis certus ex semine hoc Abrahami carnali in hac natione & terra sit natus, in quo fiat *Deus peccatoris* & author omnis benedictionis non tantum Israëlitis, sed omnibus familiis terræ. Lege Gen. 15. vers. 17. & 22. & 18. &c. Quare Israëlita fideles audientes Dei vocem dicentis: *Ego Jehova Deus tuus qui eduxi te ex Ægypto è Domo servitutis & te jam introducturus sum in terram patribus promissam ut in illa suo tempore vobis fiam quod sum, & quod me porò futurum promisi in fœdere & Testamento meo, non poterant in illo beneficio corporali subsistere, sed in illo videre initium impletionis promissorum, nec spe terræ illius tanquam apice bonorum promissorum acquiescere, sed in illo porò expectare illud semen per quod Deus fiat peccatoris Deus, id est, sanctificator, (Ezech. 20. vers. 11. Collato cum vers. 20.) & benedictio redundaret in omnes populos, & ita Canaan desineret esse peculiaris hereditas Dei & populi ejus. Hæc cum ergò manifestata sint & magis magisque scripturam rectè consideranti nihil amplius reponimus illis quæ pag. 27. ut & cap. 30. f. r. è toto de Israël electione producuntur. nisi quod de Prophetia illi populo præ omnibus peculiari mox aliquid*

quid dicitur. Tantum adhuc noto, homini nostro nihil tam frequens esse quam sibi contradicere. Quod enim pag. 25. agnoscit Genesin, Deuteronomion esse Mosis scripta, in quibus ipse loquatur & doceat, id inferius pejerando ibi inficias. cap. 8. Sed illi hoc tantum propositum est, ut suæ serviat hypothefi. Quod de contrariantibus sibi invicem Prophetarum opinionibus & dictis addit jam olim in postremis Theologicæ Scholæ subfelliis disputata audivimus. Non majoris ponderis est quod clausulæ loco adjicit, ut Christi & aliorum conciones argumenta tantum ad hominem continere evincat. Quâ ratione Evangelium omnique scriptura aut parum aut nihil ad nos pertinebit. Nec mirum sit, si noster religionem ab omnibus illis superstitionibus scilicet, reformatam exoptet. Cap. 11. in fine. Non opus autem erit ut locum Ezech. 14. vers. 18. (pag. 17. allegatum ut probetur prophetiam eum sumo etiam falsam esse posse) explicemus; cum, quorum habemus monumenta, noster non neget veros fuisse Prophetas. Cæteroque quomodo illud de falsis Prophetis debeat accipi legenti non potest esse obscurum, nempe, si quis stercorea sua seu carnis impuræ abominabilia Deo ratiocinia, verbo Dei quod veritas & sanctitas est, ante ponat, illum justè à Deo puni- tum iri propter hypocrisin quâ se simulat desiderare responsum Dei, & futurum Deum ut Prophetæ à talibus consulto aliquid reveletur, quod illis sit secundum suas pravas spes & opiniones ut ita obfirmetur & in suis stercoreis pereant. Unum illud restat quod cap. 3. multis probare adnititur nempe Israëlitas nihil habuisse præ aliis gentibus. Nam & legislatores & Prophetas habuisse alios populos. Malkitdek fuit rex & pontifex in Salem. Ergo Deus pontifices ibi constituerat certis legibus & statutis quæ Abraham observavit Gen. 26. 5. respondeo Abraham servans *sedus* Dei ejusque *sacramenta* circumcisionem & sacrificia, itemque quod *de sanguine* datum erat Noacho præceptum non absque mysterio Gen. 9. 4. benè illud elogium potuit ferre quod legitur l. c. *Melchisedech* autem singularis fuit pontifex, in quo non dubium est quin Abraham quoque agnoverit typum quem & psaltes Pl. 110. & Apostolus Heb. 7. referunt ad antitypum. *Ius sacrificandi* ante primogenitos Israëlitarum tanquam impuros repudiatos (quod factum in deserto post peccatum vituli Ezech 20. 26) illius erat qui seu in familia (ut pater familiâs, deinde primogenitus paternæ autoritatis heres) seu in populo integro, cæteris præerat. Et benè id faciebant, quot quot ut *Abel* & *Noah* ex fide promissionis primitivæ datæ & Heb. 11. inter homines conservatè id præstabant. Qualis Melchisedech fuit sed sine successore.

Cui

Cui grato erga Deum animo Abraham decimam prædæ partem ad sacrum usum erogandam donabat, benedictionem ab ipso vicissim recipiens. Sed nihil hoc exemplum Zinospæ servire potest ad negandam electionem Israëlitarum propriam, quippe quingentis ferè annis post Melchisedecum factum. Sed Malachiæ cap. 1. vers. 10. 11. Clare dicitur *Iudæos illo tempore non magis dilectos fuisse Deo quàm alias nationes, imò Deum aliis nationibus miraculis magis innotuisse quàm tum temporis Iudæis* Deinde nationes ritus & ceremonias quibus Deo acceptæ erant, habuisse. Nihil Malachias de miraculis, nil de ritibus & cæremoniis Deo inter gentes acceptis. Sed sit oppositio inter irrationalia carnalium Judæorum sacrificia & illa spiritualia, viva, rationalia quibus Deus glorificatur ut Ps. 50. & 51. El. 1. & alibi. Rejicit auæm Deus planè illum cultum, quo *populum minorennem* (Gal. 4.) antea exercuerat, quando prædefinitum. Novi testamenti tempus appellabat. *Non libabo amplius libamina vestra* (Ps. 116. 4) *non acceptum habeo manus è manu vestra siquidem ab ortu solis* &c. q. d. jamjam instat tempus quo populum meum spiritualem & cultum spiritualem & cultum spiritualem, sanctum & mihi decorum ac gloriosum per omnes gentes instituum per prædicationem *nominis mei*, id est, gratiæ, fæderis, Evangelii. Illis enim nomen Dei patefcit, quod cum gloriæ omnis suæ demonstratione velit fieri Deus peccatoris. Cætera quæ affert nullius planè ponderis sunt. Prophetas nullos legimus gentiles postquam Deus fædus suum ad Israëlitas restinxit, præter *Bileamum* falsum Prophetam. Nam magus cum fuerit, Deus illo usus est ad benedicendum populo & loquendum magnalia sua, quemadmodum asinâ ad ipsum coarguendum. Itaque vel Bileam nobis contra Zinospam testis si & prærogativæ Israëlitarum in quorum gratiam cogebatur eloqui quæ nolisset, Sed quod Israëlitarum Prophetæ seu ad populi sui convictionem jussi sunt aliquando ad gentes ire, ut *Ionas*, seu de gentibus Israëlitarum hostibus conterminis ad exemplum, ad cautelam, quin & ad institutionem ecclesiæ de hostibus futuris, quos sathan simili schemate ita producturus erat ut actiones & pænæ priorum & posteriorum sibi ut typus & antitypus respondeant; nihil facit ad probandum, prophetiam, de qua nobis sermo, Israëliti propriam non fuisse. Tandem & vexandum erat expressum & cum asseveratione probatum testimonium Rom. 3. 2. *Esse per omnem modum, prærogativas Iudæis præ gentibus, quarum primaria sit quod eloquia Dei illis sunt credita*; etiamsi statim ad scopum suum demonstrat, esse illos nihilominus sub peccato & indigere justificatione per fidem in Christum non alio modo ac gentes quoque. Ac proinde omnium nunc, abrogatâ pristinâ œconomiâ, Deum omnium

omnium

omnium Deum velle fieri & quidem eodem modo.

Quæ porro cap. 4. 5. 6. 7. disputat ex superioribus facile, quatenus vera sint, maximam partem attentus lector percipiet. Quæ *lex operum, lex fidei, lexque placitorum* Israëlitis imposita fuerit, non opus erat his philosophematis ut intelligeretur. Miraculis dum enervandis (ut firmitatem super-naturalis revelationis subrueret) naturam ampliat & nescio quorsum non extendit, Dei liberrimam potentiam nimium coarctat; sed quantum conjicio, ista huic homini mens est, mundum & omnia quæ extra Deum sunt & fiunt æternæ esse necessitatis, nec potuisse unquam non esse aut esse aliter. Voluntas & decretum de Deo usurpata ipsi verba tantum sunt. Rem ipsam negat. Egregium sanè philosophum, *ideam* in se *Entis summè perfecti* dignè contemplantem. Quæro possibile Deum concipere absque conceptu rerum extra ipsum existentium? credo equidem, nisi fateri velis te insanire. Ergò & esse potest absque mundo. Quippe suâ sibi perfectione sufficiens: sed mundus ipse in conceptu suo non involvit existendi necessitatem potuit ergo non esse. Sed est tamen. Necessè ergo est ut ab Ente perfectò dependeat, non dependet ab ipsius naturâ & essentiâ. Ita enim mundi existentia esset ut ita dicam, pars perfectionum Entis summè perfecti, neque hoc sine illo posset concipi. Unde ergò inter perfectiones Dei est potentia, quâ juxta sanctam voluntatem facere potest ut aliquid exstet, ut ex. gr. corpus, aut etiam mens, seu res cogitans. Mundus itaque est, & hoc vel illo modo & ordine est, subsistit & agit, quoniam ita tulit sancta Dei voluntas secundum quam omnia efficit ejus potentia. Jam quod corpora in se invicem motu eoque prodiverso occurso juxta certas leges vario, mens autem in corpora solâ voluntate motum corporis determinante, agant, ordo naturæ est rebus creatis inditus. Secundum quem ordinem si omnia semper eodem modo agere debeant necessum est id Deum quoque voluisse. Sed si non voluit, verùm sibi notis de causis hîc & nunc præter ordinarium cursum quicquâ debeat fieri, id fiet proculdubio vi æternæ voluntatis divinæ, idque vel per causas naturales, aliàs, seposito Dei decreto non concursuras, vel per primam potentiam createntem. Ita vides non repugnare ut Deus faciat miracula, non quidem *contra*, sed *præter* naturam idque potentiâ quæ naturæ ordinatrix ac magistra & ita *supra* naturam est. Contra leges naturæ propriè fieri nil potest. Ex. gr. corpus minus forte & solidum alteri fortiori & solidiori occurrenti non cedere, verum fieri non potest, quoniam per Dei voluntatem contrarium ejus verum est. Verum, ut corpus ejusmodi: vel augeatur subito aliorum accessione, vel consolide-

E

tur

tur particularum quiete & ad se invicem applicatione, & ita non cedat alteri occurrenti per id regula motus & naturæ nihil planè violatur. Hoc modo disparebunt omnia Zinospæ (quæ nectit cap. 6.) sophismata. Non plus sanæ sobriæque mentis in illa (cap. 7.) descripta methodo interpretandi scripturam apparet. Regula 1. vera & utilis quanquam sine illa difficultate quæ pag. 92. 93. movetur. Dictionarium & grammaticam Hebræam non accepimus ab antiquis, ergo lingua ita obsoleta est, ut intelligi nequeat. Quasi verò non ipse sacerdotis voluminosus Codex & Judæorum (quibus non lingua sed puritas periit ipsas *vocabulorum significationes nec potuisse mutari nec ex usu cuiusquam esse potuisse*, ait ipse pag. 91.) continuatus usus utrumque suppeditat. Grammatica falsa supponi non potest. Lexicòd dat vocabulorum hinc inde repetitorum collatio. ἀπαξ λεγόμενα pauca sunt. Et habemus versiones Chald. & Græcas antiquissimas. Nec radicum significatio in hodierna Hebræorum dialecto vix unquam aut non multum saltem ab origine mutata. *Sed Hebræi literas. inquit, ejusdem organi confundunt* (in loquendo utique non in scribendo) *adverbiorum & præpositionum multiplex significatio est*, item tempora nonnulla distinctis terminationibus distinguere non possunt. Ergò scriptura Hebræa planè dubia est. Debat concludere. Lingua Hebræa lingua non est; sed sonus sine sensu. Sed quidni & latina, in qua & vocabula & particule sæpe non unius significationis itemque modorum ac temporum diversorum coincidens terminatio, præsentis optativi, cum imperfecto subjunctivo, & hujus præsentis cum futuro illius, ita perfecti & futuri subjunctivi &c. Depunctis vocalibus & destinguentibus, ut & Masoretharum notis satis fecit Cl. Buxtorffius literato orbi in *Tiberiade*.

Secundæ regulæ substituere potius debuisset *analogiam fidei*, ex Apostoli monitu, in Prophetis explicandis, observandam, Rom. 12. 7. ut nempe jacto primùm fundamento in quo omnes conspirant, deinde paulatim fiat ex ædificatio fidei patrium.

Tertta demùm etsi non careat suo usu non tamen extendendam esse ad phantasiam, errores, præjudicia scriptoris, supra satis ostendimus. Libros autem nullos corruptos, depravatos, mutilatos esse, mox videbitur. De translatione nonnullorum in alias linguas supponit absque probatione. Cæterùm veram interpretationis methodum docuere dudum orthodoxi, & accuratè quidem inter alios Cl. Coccejus p. m. in proæmio comment. in Ep. ad Romanos. Et in præfat. ad Ephes.

Sed quid opus est omnia tenebrionis obscura vestigia legere. Itaque missis

missis aliis, concludam ubi paucis examinavero illa quibus Pentateuchum Moſis cæteraque omnia non eſſe ſcripta authorum quorum nomina præferunt autographa; & proinde, quod intendit, omnia dubia.

Capite itaque octavo primum effatum *Aben Eſre* proponit, quo ſex dubia continentur contra pentateuchi authoritatem.

I. Illorum eſt ex Deuteronomii præſatione, tolliturque rectâ acceptione vocis *עִיר* quod non modò *trans* ſed & *cis* ſignificat.

II. Locus Deut. 27. & Joſ. 8. 37. de Deuteronomio ſeu de maledictione & benedictione cap. 27. & 28. accipiendus eſt. Vide verſ. 32. Joſ. 8. *בְּשֵׁנֵה הַרְיָה*.

III. Quod de Moſe fermo fit in tertia perſona, non eſt alienum ab historico ſua geſta narrante. Vide Joh. 21. vel ſi profana velis lege *Julii Cæſaris commentarios*.

IV. Gen. 12. 6. *Et Canaan tunc habitabat in illa terra*, dicitur idèd ut appareat, Abrahamum cum Loth non fuiſſe primos poſſeſſores, ſed alios quibus Deus expulſis ſemini Abrahami illam erat daturus. Et intereret hæc à Moſe memorari, ut intelligerent Iſraëlitaꝝ illam terram quam jam jam ibant occupatum, eſſe revera illam quam Deus Arahamo dederat. conf. verſ. 7. Gen. 12.

V. *בְּהַר יְהוָה נִרְאָה* Gen. 22. 14. non ſignificat montem, Moryah vocatum tunc fuiſſe montem Dei, ſed vel dictum inde vulgo fuiſſe in adagio: *in monte domini providebitur*. Vel potius, *in monte quo dominus videbitur*, vel videtur. q. d. *in monte viſionis domini* *עַל* in regimine eſt cum intergra phraſi non ſine exemplo vid. Eſ. 14. 6. *מִסַּח נְהַי מַרְה* ſic & Pſal. 90. verſ. 15.

VI. Loci Deut. 3. 11. ſenſum, primò prævâ verſione debuit orrumperere. Verbum ſubſtantivum *erat* non apparet in textu, & nec repetitio *is certè lectus*, Dicitur Ogi regis Baſan reliqui ex Gigantibus ſpondam fuiſſe ferream &c. Et poſſe conſpici in Rabbat Ammonitarum. Id quare Moſes non potuit narrare? nempe quia Rabbat Ammonitarum demum à Davide occupata eſt ubi monumentum hoc repertum eſt, ad quod povocat ſcriptor, quivis utique alius quam Moſes. *Rabbat filiorum Ammon* Gileadi utique, quæ h. l. ſubacta narratur, contermina fuit. 1. Sam. 11. Jud. 10. 17. fuitque, fortè, ditionis Baſanicaꝝ aut Gileaditicaꝝ (quâ enim ratione ſponda regis Og iſthic loci fuerit?) tulit autem nomen *Rabbat Ben-Ammon* ad differentiam aliarum civitatum ejuſdem appellationis. Incolas autem regni Baſan cura finitimis fuiſſe Ammonitas, illoſque deinde rebellâſſe, (Jud. 10. & 11.) & regem habuiſſe,

Rabbatam recuperâsse, & demùm à Joabo rursus subactos esse magis est probabile, quam ut propter mentionem ejus tanquam urbis subjugatæ pentateuchus debeat reprobari. Quantum ad alteram difficultatem, quam ex vers. 14. sibi fingit noster, debuisset legere Num. 32. 41. ubi idfactum narratur, quod h. l. repetitur tantum, simulque mutationem nominum tunc factam, ratam & in usum introductam fuisse declaratur. *Jair* autem, filius Menassis dicitur (cujus erat ex nepte abnepos) quia ex *Chezyonis* avi Jehuditæ secundo matrimonio cum *Macirus* filia (2. Chro. 2. 21. 22) prognatus cum aviæ tribulibus ascenderat ad occupandam terram cis Jordanem, in cujus possessione cum permanisset cum Menassitis, illi tribui accensus est, nondum latâ illâ lege quæ extat Num. cap. ult. & hæc quoque ratio potest esse quare, ut pote aliquo modo ascititius civitates has secundum nomen suum appellatas voluisse memoretur.

Sed ne videretur Aben Esræ tantum vitulâ arare, de suo complures addit observationes quas breviter audiemus.

I. Absurdum repudiare historicum sua dicta & facta narrantem, eò quod seipsum jam primâ, jam terciâ persona exprimat. Ubi enim quis se perorâsse narrat & orationem ipsam describit, non potest se introducere aliter loquentem quàm loquebatur orator. at ubi deinde res gestas alias exponere pergit, inter quas ipsemet quoque partem obtinuit, nomine se ut alias personas eodemque ordine proponit. Dicitque ex. gr. *Cæsar* in commentariis dixisse *Cæsarem*, quod *Moses* *Mosen*.

II. Nihil refert, hanc clausulam operum *Mosis* à *Josua* successore, aut alio sequentium librorum scriptore (de quo mox) adjectam fuisse.

III. Gratis supponit Gen. 14. 14. eundem locum indigitari, cui nomen demum istud post *Mosen* à *Danitis* tributum esse legitur. Jud. 18. 29. Fateor de alio loco istius nominis, me non legisse, sed ausim propterea affirmare contra illustria testimonia *Mosen* hæc non scripisse?

IV. Exod. 16. 34. nil habet difficultatis, cum *Moses* mortuus sit sub introitum in terram *Canaan* videritque jam multos ex populo agros possidentes, & *Mannâ* non indigentes. *Geneleos* autem 36. 31. non describuntur reges *Elavitarum* usque a *Davidem* (siquidem octo tantum recensentur:) sed usque ad tempus quo *Israël* reipublicæ formam obtinuit, & sub *duce* suo *Edomæos* aggressus est, ut ex. gr. *Amalekitæ* *Elaviticæ* propaginis partem Exod. 17. sed scopus loci esse videtur, *Elavi* posteros jam regnasse diu antequam *Israëlitæ* ad pileum & libertatem & imperium proprium traducerentur. Quod scire intereat propter benedictionem utriusque Gen. 27.

Quod

Quod pag. 113. iterum de parenthesi, Deut. 2. 12. insertâ cavillatur nullius momenti est, quidni enim Moses quoque id potuit fecisse? Israële jam incipiente occupare terram suam. Idem sentiendum de altero loco cap. 10. ubi sanè nihil quicquam quod Esdram referat adornatorem, quomodocunque vers. 8. cum prioribus connectas. Sed mireris hunc populum pro lubitu mutabilem. Deuteronomium hîc *Esdram* adornavit interpolando & in ordinem redigendo. Sed sequenti capite audiemus eundem immaturè mortuum antequam manus adornatrix vel Genesi admodum fuerit. Interest mendacis, ut sui sit memor.

Admittimus quod pag. 108. & 109. demonstrat Mosen aliquid scripsisse, sed frustra negat scripta omnia, aut quæ scripsit, nobis relicta esse. *Lex Mosis* (non repetitio legis tantum) *scripta est & arce sacro-sanctæ imposita* Deut. 31. vers. 9. & 26. cujus autographum tempore *Iosie* repertum in templo (2. Reg. 22.) non modò ipsa fæderis Sinaitici verba, sed & leges placitorum & dogmata cultûs externi & carnalis (vers. 21. coll. Lev. 23. 5. & Exod. 12.) imò comminationes in fædifragos & prophetias de judiciis Dei in contumaces effundendis complectebatur. vers. 13. & 19. ita habemus totum ferè *pentateuchum* exceptâ Genesi. Quæ adesse debuit quandoquidem radicem & fontem cæterorum refert, complectens primaria capita, sine quibus reliqua intelligi non possunt, ut de patriarchis & Dei ex cum illis pacto fædere & promissis Testamenti, sacramento circumcisionis dato, descensu in Ægyptum, itemque creatione mundi, Noacho, & filiis, terrarumque inter ejus posteros distributione &c. Idemque proculdubio, jam dudum satis notus *liber legis Mosis & Dei est in quo Esdras erat versatus & quem ad legendum protulit* Nehem. 8. 1. Esr. 7. 6. & 10. populo inde ita commoto quemadmodum *Josie* tempore vers. 9. Constabat saltem hic liber justo volumine, siquidem spatio aliquot dierum perlectus est. vers. 18. Et certè loca illa legenti patet potius fuisse jam ante librum illum, quàm ab Esdra compositum & adornatum, quod nullibi dicitur. Cæterum Esram libros *Chronicorum* concinnâsse & fortè reliquos quos invenit libros sacros, prophetas, ut vocant, priores & posteriores (nam fuisse illos in Priorum manibus tempore exilii vel ex Daniele patet cap. 9. vers. 2.) in unum volumen compegisse, citra periculum autoritatis inde obscurandæ admitti potest siquidem non Esras modò vir divinus fuit, sed & *Haggæus*, *Zacharias*, *Malachias* suam proculdubio curam interpoluerunt nequid præjudicii codici sacro, seu negligentia seu temeritate accresceret. An verò libri *Josue*, *Samuëlis* &c. ab illis compositi sunt quorum nomina præferunt

runt vel an nomina illa argumentum primarium potius quam auctores denotent (ut certe *Judicum*, *Ruth*, *regum*.) Parum nostrâ aut nihil refert, est enim primarius illorum librorum scopus historiam Israëlitis nectere ut appareant vera & certa quæ Moses prædixerat. Idque opus erat, tam illorum temporum *sp̄i* de impletione majorum & meliorum promissionum, quam nostræ fidei suffulciendæ. Id suo quoque tempore Prophetas & sacerdotes rebus sacris præfectos, fecisse ex *Jos. 24. 26.* videtur esse verisimile nempe ab illis res gestas, quarum memoria necessaria videbatur in sacrum archivum ad monumenta Mosis reconditas esse. Sed malâ fortunâ nos illas habere sine ordine & methodo raptim & obiter confarcinatas, ut noster asserit, in eo & sibi contradicit, & nihil quicquam affert quod momentum aliquod habeat. Nam pag. 111. 112. 113. *Connexionem, methodum, materiam homogeneam* & studiosè rejectis heterogeneis conquistam agnoscit & propugnat, dicitque ita *adornatos* esse ait, pag. 116. & seqq. ordinem & connexionem desiderat; eandem res variè repetitas queritur, denique compilatorem *ἄγρολόγων* ac culat. Videamus tamen, quâ fronte, quòve successu. *Gen. 38. de Juda familia narratio non est suo loco. Res enim post Iosephum venditum gesta esse non potest.* Sed an non id, quod palmarium est in hac historia, contigit cum Ioseph esset in Ægypto, nec proinde narrari priùs debuit? at cum jam narrandum esset, debuit alitùs res repeti & matrimonium *Iehudæ* cum filia *Schuab*, aliquot ante venditionem Iosephi annis, initum allegare. Ira hic nihil difficultatis. Jacobum autem septuagesimum ætatis annum supergressum ad Labanum pervenisse non tantum ex calculo, pag. 117. inito, sed & ex comparatione ætatis *Isaac* (*Gen. 35. 28.* quam ibi mors ejus memoretur occasione mentionis quæ de ipso inciderebat cum alioquin aliquot annis vixerit postquam Iosephus in Ægyptum translatus erat.) patet, cujus sexagesimo Jacob natus erat *Geneleos 25. 25.* Sed quid absurdi in his, aut ab historico alieni? de *Dina*, *Simeone* & *Levi* non sequitur, neque enim hæc primo reditùs anno gesta esse narratur, sed *Iud. 2. 6. repetitur mors & sepultura Iosue*. quasi vero ad exaggerandam Israëlitarum impietatem hæc & alia ex superioribus re-repeti non possint. Id enim expofesso agitur hoc capite.

Quantum ad *1. Sam. 16. & 17.* Consideranti non potest esse obscurum illa ita coherere & se invicem explicare, ut cap. 17. adducatur ad verificandum dictum servi illius cap. 16. 19. capite autem 18. vers. 2. 3. fit regressus ad cap. 16. narrationem. Faceſſat ergo noster cum sui illis nugis de diversis historicis eorumque in re tam illustri & quæ obscu-

ra esse non poterat, descripantiâ Eodem modo seipsum nullo fundamento fallit in cap. 24. & 26. Sequitur ergò quod maximam speciem habet, annorum nimirum ab Exodo ad templum computatio. Dicitur enim, 1. Reg. 6. effluxisse 480. at ex speciali historiarum additione longe, plures excrescunt, nempe secundum nostrum, 180. imò vel 630. juxta aliorum calculum. Sed & antiquiras hanc vidit difficultatem ante Zinospam & ante nos illi respondit. Nempe si annos *judicum* in unam summam compingas habebis ex Jud. cap. 3. 10 & 30. cap. 5. 30. cap. 8. 28. cap. 9. 22. cap. 10. 2. & 3. cap. 12. 7. & 9. & 11. & 14. cap. 15. 20. annos 299. quibus si addas 40. *Mosis* Num. 14. 33. *Iosue* 16. *Eli* 40. 1. *Sam.* 4. 18. *Samuelis & Saulis* 40. *Act.* 13. 21. *Davidis* 40. 2. *Samuelis* 3. 4. *Salomonis* 4. 1. *Reg.* 6. 1. Summam erit 479. quæ cum exactè cum altera coincidat cogitari potest an non tempora miseriæ seu oppressionis in *judicis* cujusque periodo includatur, quemadmodum sanè *judices* non statim primo sui muneris anno jugum poterant excutere. Et reverà *Deboræ* anni coincidunt cum tempore servitutis canaaniticæ Jud. 4. 4. & *Samsonis* ducatur cum tyrannide *Philistæorum* Jud. 15. 29.

Quod si jam accedat *Iephta* computatio usque ad sua tempora ab exodo, vel occupato *Hesbone*, numerantis *trecentos* annos, circiter, Jud. 11. 26. nempe (ut solent numeri in tali sermone ad rotundos reduci:) itemque *Davidem* *Rahabæ* abnepotem legamus quod fieri non potest, nisi tempora *judicum* & *oppressionum* se invicem involvant, licet utique concludere, rationem temporis ita, ut diximus, ineundam, nec scriptorum libri *regum* tam contumeliosè habendum esse. Nec major ratio vixendi locum. 1. *Sam.* 13. non enim dicitur anno ætatis primo *Saulem* regnâsse sed anno regni primo (nam שנה במלכותי potest utique esse, cum unus anni esset in regno suo) illa gesta esse quæ narrantur. Duos autem regnavit reverà de jure. Nam post rejectionem, unctoque *Davide* per tyrannidem regnum tantum usurpavit. Nec est quod homo difficilis pro sua morositate historiam hujus capitis evertere velit ex cap. 7. vers. 12. verum est enim sanè quod ibi dicitur, *Philistæos* *casos* non perrexisse invadere terminum *Israëuitarum*, & si quod *Israëlitis* negotii cum illis deinde fuerit. Manum *Jehovæ* contra *Philistæos* fuisse omnibus diebus *Samuelis*. At falsum, cap. 13. narrari *Israëlitas* à *Philistæis* invadi; (sed *Jonathanem* cum mille *Israëlitis* invasisse *Gebathas* *Philistæorum* stationarios eosque percussisse, ubi de *Philistæis* ad defensionem separârunt &c. aut ab his hoc tempore ad armorum & fabricarum inopiam redactos esse, sed ante id-

fa-

factum, indeque usum illum descendendi ad Philistæos fuisse vers. 19. 20. & poterant hi medio tempore pacis tamen cavisse ne ars fabricis à suis ad Israëlitas deveniret. Et Deus hoc ita singulari providentiâ disposuit, ut populus suus disceret sibi soli confidere. Quod porro de cæterorum librorum discrepantiis, itemque tam parum accurata methodo scriptorum, ut nemo chronologus sine peccato illos imitari queat, paratraxæ diatur, fuit pro sua illa arrogantia & temeritate quam & alibi notavimus. Præstiterunt jam illam harmoniam chronologi Christiani antequam iste Thrafo *ad rem*, ut ait, *desperatam* provocaret. Nec debebat etiam nisi scripturæ offensus erat, desiderare illam chronologici ordinis concinnitatem, qui supra pag. 112. agnoverat, certum scopum scriptori sacro præfixum, eumque ex parte non malè desiniverat & comonstraverat. Noluit Deus illis nos umbris pascere quæ hominem detinent potius vanâ curiositate suspensum quàm ut fidem sinceram, conscientiam veram, coridisque puritatem indeque manantem charitatem queant præstare. Quod adjicit de locis 2. Sam. 6. 2. ubi pro נעלי יהודה (*Kiriath-Bahal* Jos 15. 60.) noster posuit *Jehuda*; itemque cap. 13. 37. ubi nominativus antecedentia legenti facile patet; pertinet ad nodum in scirpo quærendum. Notas autem marginales plerasque ex discrepantia exemplarium enatas negari non potest, verùm hoc magnoperè facit ad fidem in reliquis, ubi concordant, stabiliendum. Et nullum profectò fidei mysterium est, quod aliquo loco hæc notarum à textu diversitate obscuretur.

Capite IX infeliciores ejus opera quam collocat in Prophetarum monumentis de ponte dejiciendis.

Videamus ordine, sed breviter. Libros *Chronicorum* Edsæ aufert, quia. 1. cap. 9. 2. extat *de habitantibus primis Hierosolomam reedificatam*, (quibus utique per singulas generationes successerunt alii) item vers. 17. nominantur *janitores* qui recensentur quoque Nehem. 11. 19. Ergo scriptus liber post Judam Maccabæum. Bellè! *Psalms* 88. & 89. tempore captivitatis compositos fidei *Philonis* relinquimus. Argumentum certè illorum longè aliud est quam *Philo* vidit unquam. Sed quatenus per *Esdram*, *Zachariam*, *Haggæum*, *Malachiam* possint sacri libri collecti & in unum compacti esse, supra visum est. Non desunt viri qui scripturarum plenitudinem adorant, statuentes *psalms* sub secundo templo compositos & cæteris adjectos esse. Sed Gratia Deo quod sacro sanctum illud psalterium, quo non est aliud in V. T. Illustrius omnium mysteriorum Dei compendium, imò promptuarium, gravius calumniari

niari non potuit homo impius. *Proverbia* Salomonis admittit, quanquam non statim collecta, addens encomium, quod, si audisset Salomon, cui longe alia in suis scriptis mens ac nostro placet, invecus credo in laudatorem esset ut solebant Christus Salvator & Paulus in diabolum etiam inter laudandum *Διάβολον*. *Esaias historicus* (2 Chron. 26. 22. ubi tamen intelligi possunt quæ habemus de rege illo relicta monumenta) *perit*, ergò liber prophetiarum *rapsodia est*. *Jeremias non observavit ordinem temporis in concionibus suis describendis; flocci ergo pendendus*. Quasi verò propheta & chronologus eadem lege æstimandi sint. Non potuit *Cicero* orationes & epistolas; non potuit *Horatius* odas disponere aliter quam tempus ferebat? sed quod cap. 38. *Jerem.* pertinere ait ad cap. 21. vers. 7. 8. 9. aliamque incarcerationis causam norari quàm cap. 37. in eo fallit & fallitur. Ad concionem cap. 21. nemo illi manus legitur iniecisse. Liber ergo ambulabat. Secundò verò per legationem à rege rogatus ut apud Deum intercederet, iterum vaticinatur, & postquam exiturus erat urbe, apprehenditur cap. 37. ps. 11. 12. 13. custoditus autem in atrio carceris cap. 37. 21. & c. 38. v. 6. *sive* istic reperens concionem ad populum, qui ipsum adibat, de transfugio ad Chaldæos, *sive* memoria illius (cap. 21. vers. 7. 8. 9.) habitæ recrudescente, à Principibus qui vel tunc vel nunc illam audiverant, ad *necem* vers. 9. flagitatur, quanquam exitu deinde per variam fortunam felicior.

Ezechiel verò quod incipit à mentione *anni trigesimi* arguit equidem notabilem aliquam epocham quæ tunc temporis satis illustris & nota ut ex gr. annus 18 *Iosæ* in quem eximia illa reformatio ineidit 2 chron. 34. & 35. at nequaquam hæc cum alio textu in historico quodam coheruisse. Nisi quod libri sacri se mutuo respiciunt & continent, versum tertium iterum malè interpretatur *וְיָבִיט* non est genericum, sed specificum de verbo quod narrando subicitur, & additio infinitivi proinde non iterationem sed *certitudinem* visionis notat. At *Joseph lib. antiq. x. cap. 9.* (decimo exstat) narrat *Ezechielem prædixisse, quod Zedekias Babyloniam non videret, quod in nostro quem eius habemus libro non legitur. Sed contra cap. 17. & c.* ubi verò *frons*? *Josephus* satis clarè indicat, id quod *Ezechiel* scripsit non discrepare à *Jeremiæ* vaticinio; quidem excæcatus est *Zedekias* 2 Reg. ultimo & proinde non *vidit* Babyloniam. *Josephus* dicit *idem* esse, noster verò *contra*. Nescio tamen unde *Josephus* id habeat de epistola *Ezechielis Hierosolymam missa*. Si tamen verum est, id *Zinospæ* hypothesein parum juvat. Quod si enim *Prophetæ* non scripsere sua ipsimet, sed compilata sunt post reditum ex *Babylonia* fragmenta hinc inde con-

quisita, cur epistola illa, quæ non perierat utique (siquidem post quingentos annos Josepho de illa constabat) non adjecta fuerit? *Jonas autem præter ea quæ scripta sunt quadam dixit, ergo non scripsit quæ extant* egregiam verò argumentandi regulam.

De *Jobo conjecturas*, ait ipse, se afferre non satis firmas, imò ex parte blasphemias pag. 130. sed quod sub init. pag. 131, *εὐγνωσῶ* quasi exclamat, quum testimonium haberi posse putat, *scripturam eatenus tantum sacram esse quatenus per ipsam intelligimus resin eadem significatas, at non quatenus verba &c.* id doleant verpuli ejus quibus subinde irascitur. Nobis enim id meliori etiam ratione verum est. A quocunque autem *Eslibera* historia scripta sit *Daniel, Esdra & Nehemias* scripti non fuerunt incerto auctore idque circa aut post tempora Judæ Maccabæi. De Daniele nihil quicquam profert ad id probandum neque de Esdra. Ex *Nehemia* quidem capite 12. allegat quod speciem habet, sed tamen nihil præter speciem quanquam enim annos 230 (alii 206, alii aliter) numerat à Cyri edicto. Esr. 1. 1. usque ad *Alexandrum*, non opus tamen est ut Esdras & Nehemias tum longævi fuerint, siquidem hic posterior narratione suâ tempora *Jaddua* Alexandro obviantis attingere potuerit. *Hic* enim 20 demùm Artaxerxis *Nehem. 1. 1.* ille verò eodem regnante in Judæam ascendit *Esd. 7. 1.* quod si addas 24 Artaxerxis & 23 *Darii* tertii seu *Ochi & Arsenis. 3.* usque *Darium IV.* seu ultimum pervenies, sub quo *Jaddus* pontificatum adeptus est *Joseph. l. 11. c. 7.* ita habebis non 230 sed 51 tantum annos. Versu autem 22. cap. 12. *Nehem.* si velit *hy* pro *ultra* accipere jam & *Jaddua* Pontificatum ultra *Darium* promoveri debet, siquidem hic cum *Dario* conjungitur. Duæque parallelæ temporis demensiones ponuntur. Altera per summos sacerdotes ad *Jadduah*, altera per reges ad *Darium*. Sed vide mihi rursus vertumnum. Supra conquestus est *Mosen* non scripsisse in prima persona & proinde non scripsisse. *Nehemias* verò scribit in persona prima, non tamen ille est, sed nescio quis nomen ejus e mentibus. *Danielis* autem autographum quare semiplenum à cap. 8. inchoat, nisi propter mutatam ex tertia in primam personam loquendi formam? Sed attendere debebat facta primùm narrari, deinde futura prædici, à cap. 7. 12. sed quanquam libri illi ita novitii inquit, attamen nullæ mendæ ex festinatione ni fallor, scribentium irreperunt. Profert discrepantiam indicis utriusque *Ezræ. 2.* & *Nehem. 7.* cum tamen hic illius caput. 2. exscribatur. vers. 5. Primùm falsum est dicere *Nehemiam* hunc esse libellum recensio- nis eundem qui extat *Ezræ. cap. 2.* Ait enim, *se invenisse* tribuendam esse. Nam præterquam quod impossibile planè est uno in capite tot sphalmata

com-

committi, itemque quod siue vocibus expressum numerum supponas, siue literis tantum numeralibus, inaudita oscitantia esset, pro א & א scribere נח prop, א aut ו. idque non semel sed vices, certum & nullam in hodiernis exemplaribus undique conquisitis reperiri diversitatem atque ita omnes scribae toties errassent eodem modo. Quidni ergo his consideratis possimus cogitare Nehemiae catalogum continere recensionem in Iudaeam profectorum Ezrae vero concurrentium in Babyionia ad Regis edictum, quorum pars referre pedem cum viderent difficultates maximas pars decedere in itinere potuerit, accedentibus interim aliunde aliis, ita ut in patriam venientes mille circiter ducendos, quorum genus notum erat, amplius invenirent quam quum numerus erat in Babyionia initus esset utrobique autem, adjectis illis, quorum profapia non erat manifesta, summa esset eadem 42360.

Sed veretur ille, cui tanta scripturae cura est, ne eiusmodi mendae in Prophetias ipsas irreperint. pro exemplo affert quod Jerem. 22. Jechonias ירמיהו ארמיהו pronunciat, id est, semen regum ipsi negatur, ceteroquin filios jam habenti. vers. 30. & 28. quod non video quomodo contradicatur. 2 Reg. & Jerem. ult. 1. Chron. 3 vers. 18. & 19. nisi forte Zerobabelem Pedajae filium cujus hic mentio, existimet eundem esse cum altero illo Schealthielis, duce Judae (in quo tamen falleretur. confid. Matth. 1. 12. cum Luc. 3. 27.) quanquam & hic נחמיהו non נחמיהו fuerit ut Abarbanel ad Jerem. 22. bene observat. Zedekiam vero oculis licet orbatum, inter suos in Babyionia quiete, morbo seniore confectum mortuum & ab exilii sociis cum honore sepultum non video quomodo non vere praedixerit Jeremias cap. 34. 45. non gladio sed in pace (id est, non violenta morte) moriturum & pro more patrum ejus sepeliendum. Ita sacrilego hoc labore Zinospa defunctus in V. T. libris, nugas quasdam Judaeorum adjiciens, quas examinare nec libet nec vacat ad scripta Apostolica expugnanda se accingit. Verum eventum tali qui non tantum authorem linguae graecae, ut fatetur, imperitum; sed & malignum depravatorem S. Scripturae rursus possit arguere. Facilis illa disputatio quomodo Apostoli scripserint suas Epistolas, uti Prophetae an vero ut doctores siquidem vera est promissio Christi Matth. 10. vers. 19. 20. allegata pag. 140. cui addi possent & aliae ut Joh. 16, 13. &c. Ab hoc spiritu ita fuerunt ducti ut pro ratione ministerii Evangelici & N. T. hic & nunc (nam & impediti aliquando leguntur. Act. 16.) loquerentur ex Mose & Prophetis quae viderant & audiverant impleta, quaeque implenda adhuc in ecclesia sequentis temporis restabant. Absurda distinctio inter Apostolorum epistolas & conciones,

utpote quæ duo non differunt in re ipsa sed in modo tantum mentem suam significandi. Falsa denique & impia hypothesis est : *diversa inq. contraria fuisse fundamenta quibus religionem studuerint superstruere.* Loca quæ his evincendis profert partim malè translata, partim studio detorta sunt. Ex 1 Cor. 7. vers. 6. & 25. (ubi non lego verba producta, *hoc autem dico tanquam ego infirmus, non autem ex mandato. Consilium do tanquam vir quia Dei gratia fidelis est; sed ἵνα ἡμεῖς ἐκ χάριτος καὶ συγγνώμης ex concessione, & ἵνα ἡμεῖς ἴδωμεν ὡς ἠδεν μέν. Ἐπὶ κούβης αἰσὺς εἶναι.*) studet probare Paulum non loquutum revelationem Dei. inde non solere illum præfari : *sic dixit dominus* &c. quænam mens Apostoli sit suadentis eo capite in re differenti quid fideles possint ad sui sublevationem & ædificationem pro natura rei & circumstantiis agere, & sedulo caventis ne jugum videatur Christianis imponere, lectori non potest non esse obvium. Et quoniam Apostoli mysterium gratiæ Dei in Christo jam impletum secundum prophetias enarrabant (Act. 20. 27. cap. 26. 27. Rom. 1. 1. 2. Hebr. 1. 1. 1 Pet. 1. vers. 10. 11. 12. 1 Johan. 1. 1. &c.) non exordiebantur ut Prophetæ idque nec in concionibus ut in Actis videre est.

Quod ex Zinospæ hypothefi debebant fecisse siquidem *ex revelatione concionati sunt ut propheta* pag. 141. nisi ubi expressa revelatio intercesserat. vid. Act. 11. *sed ratiocinati sunt Apostoli & fidelium arbitrarij iudicio sua submitserunt* 1 Cor. 10. 15. id est, probârunt se manifestatione veritatis apud omnem conscientiam 2 Cor. 4. 2. *Prophetia verò mera dogmata & decreta continent.* Quanquam verum est Apostolos ex implemento & prophetiis aliter agere apud conscientiam quam prophetæ, negari tamen nisi à pertinace non potest, prophetas innumeris in locis à rebus & beneficiis præteritis, à foedere Dei, à iudiciis ejus &c. argumenta instinctu spiritûs ejusque dictatu petere ad Israëlitas convincendos. Sed *Paulus urbanitate utitur à qua Prophetica auctoritas maxime abhorret.* Rom. 15. 15. certè excusatio qualis exstat. 2 Maccab. ult. vers. 39. auctoritatem Spiritûs S. nequaquam posset decere. Sed Paulus l. c. nihil minùs quàm hoc agit, ubi tantummodò rationem suæ parresiae, quæ consilium ad ipsis scribendum arripuerit, indigitat. non excusat vel materiam epistolæ vel dicendi genus, sed suum animum declarat, quò ad ipsis commune sacrandum devenerit. Non immorabor nunc illi quòd ait pag. 142. *evangelium tantum continere moralia documenta quæ unusquisque lumine naturali facile assequatur.* Id enim dicit conformiter suis principiis. Ut autem tandem finiam, frustra. 1. Timoth. 1. 17.

& 1 Tim. 2. 7. allegat ad probandum Apostolos præter *Apostolatam* habuisse nescio quam *doctoratus* autoritatem. Nam ex priori loco triformem Paulum exculpere debebat, *praconem, Apostolum, doctorem*. Sed alter locus utique docet posteriora duo distinguenda non esse. Nec *fides* & *veritas* diversa ibi sunt sed se mutud explicant. Quid enim, an *fides* non est *veritas*? aut an *veritas* ad conscientiam demonstrata & ad Dei glorificationem recepta non creditur, & *fides* est? sed turpius se dat quando Philem. 8. adducit. *Paulus*, ait, *ibi doctorem egit non Prophetam*. Tu verò ineptis *Zinofsa*, & infanis, & indiges Helleboro. Restat una audacia pag. 143. 144. Omnia mysteria in monumentis Apostolorum proposita, figmenta sunt pro auditorum, præjudiciis & captu-excogitata. Apostoli enim doctores suam quisque sibi methodum & fundamenta propria alterius principiis sæpe contraria eligebant, eaque *superstitionem* nominat in fine capitis. Non dicam jam absurdum esse quod *methodum* & *fundamenta* seu principia confundit, & quod in linguis & disciplinis ipsis mathematicis, aliis atque alii principiis doctores dicunt posse uti non regeram mentiendum non esse, imprimis in rebus sacris & religionis, ut *veritas* stabiliatur. Non adducam Apostoli protestationem expressissimam contra *κατήλευσιν, παναργίαν δόλον* &c. 2. Cor. 2. 17. & cap. 2. 4. &c. non excribam Apostolorum epistolas ad demonstrandam *ὁμοίαν* admirabilem & quæ verè sapientiam Dei referre possit. Non demonstrabo denique Apostolum, etiamsi Judæos ex scriptura, gentes subinde prius ex natura & ratione convincat, eandem omnibus veritatem inculcasse. Tantum dicam impietatem authoris inde satis patescere quod ad rem capitalem probandam nulla testimonia præferat nisi malèvolè & contra conscientiam perversa. Paulus Rom. 15. 20. ait *se nolle edificare supra alienum fundamentum*. Ergò *Apostoli diversa fundamenta doctrina habuerunt*. Sed quis non videat Apostolum ibi negantem se promptum esse prædicare, ubi vocatum Christi nomen erat, rationem afferre quia nolit gloriam, laudem & præmium laboris alieni in se derivare. Conf. 2. Cor. 10. 13-16. Quod si alius initium fecerat prædicationis alicubi & glaciem fregerat & conversionis fundamenta jecerat, nolebat Paulus in ullà parte sanctæ & cælestis civitatis laborare ubi alius ex duodecim (tot enim pro numero Apostolorum fundamenta recensentur Apoc. 21. 19.) opus inchoarat. At, pergit. Paulus Rom. 3. 27. 28. cum Jacobo cap. 2. 24. è diametro pugnat. Id falsum esse patet vel legenti Rom. 4. 2. ubi conceditur *Abrahamum ex operibus justificatum* eâtenus esse, *ut gloriationem habeat, non coram Deo* tanquam ex merito &

justitia propria, postulans vitam & retributionem debitam, sed in Deo apud suam & aliorum conscientiam ut latari & se beatum & felicem prædicare queat certus per opera spiritûs. Sancti & fidei ac justificationis fructus, festare in gratia Dei & hæredem salutis esse. Jacobus doctrinæ Pauli non contrarius est, sed vindex adversus hypocritarum malevolam interpretationem. Sed effrontis est quod 1. Cor. 9. 20. ad doctrinam Pauli rapit, cum expressè loquatur de conversatione sua & prudenti charitate in usu rerum indifferentium, nempe attemperâsse se fidelium infirmitati ne fortè præjudicium aliquod contra personam & doctrinam ejus concipiant & ita obexponatur lucrificationi multorum. Idem agitur Gal. 2. vers. 11. &c. in quo noster definit cap. x1.

Ita habes, amice, quod sub initium promiseram. Scio non posse tibi non esse gratissimam de illis rebus meditationem. Sed non eo fine tibi transmitto, ut te doceam, sed ut habeas quo alios docere possis, quando non vacat ordine istud finetum fodicare. Vale diu & benè, & amicum, ut fecisti hæctenus, amare perge. Dabam apud Ubios sextileis, clb l3 c Lxx.

Post-Scriptum.

Quæ Author ultimis quinque capitibus disserit *Politicos* tangunt propiùs. Credo à sapientioribus & sanctioribus illi gratias non iri decretum. Falsas & absurdas hypotheses quæ religionis, imò & reipublicæ fundamenta subruunt potiùs quàm stabiliunt, animadvertes & evertes nullo negotio; imprimis ubi superiora tibi plana erunt. Contradictio illi rursus crebra. Nugæ non infrequentes. Ingentia denique & injuste postulata omnem ferè paginam illi faciunt. Speciminis ergò obiter enoto unam decadem. Plura legenti occurrent.

1. Homo *jus* ad ea habet, quæ cupit & potest quoquo modo, id est, justè ea, rectè, benè cupit, quanquam sit contra *regulas & leges*, & *dictamen* rationis.
2. *Jus natura* (intellige, in *individuo rationali*) non prohibere *delictos*, *contentiones*, aut alia quæ mala habentur, ad *parricidia* usque; & tamen ubi *jus* plus quam alteri dedit *fides* est, servanda (quanquam & mox solo metu pacta & fœdera roboret & metienda doceat; *simulandum* non est, seu ore prodere aliud quàm quod sit mente repositum.
3. Hominem Deo non teneri, seu ad omnia quæ libeat *jus* habere, & con-

conscientiâ planè omnî exutum, & tamen à Deo illum pacto & juramento vinciri & obligari.

4. Supra audivimus, vulgarem & falsam opinionem fuisse in veteribus, Deum, Israëlitarum Deum ita esse ut reliquas gentes aliis gubernandas reliquerit. Item. Fidei articulum esse, Deum supremum dominium habere in omnia, omnesque illi absolute teneri obedire. Sed jam Deus nil juris habet nisi quod illi ab homine creatura ejus, quemadmodum & alii ἀνθρωπίνης φύσεως & potestati humanæ fuerit traditum. Et status naturæ est in quo nullâ religione homo Deo teneatur ita & auditum est superius: Dei non aliam esse quàm naturæ potentiam. Et tamen hîc Deus imperium sibi delatum suscipit imperare in quos nihil ei antea juris &c.

5. Attamen in statu naturali homo jure revelato eadem ratione tenetur vivere ac ex dictamine sanæ rationis, si nolit, subit periculum. Quod utique non potest non esse pœna in creatura rationali. Sed tamen non tenetur agnoscere vindicem jure religionis. item. Non repugnat juri naturali, quod repugnat, rationis dictamini & divinæ voluntati.

6. Beatus ille & salvus tantum est, ex principiis etiam rationis qui Deum cognoscit, amat &c. audivimus ex cap. 4. Sed jure tamen facit, id est, & rectè & impunè quæ Deum negligit & cupiditatibus suis tantum indulget. Cujus sanè nec peccatum, nec pœna est, salvus est revera. jus Dei ut illi benè sit non animo tantum sed & corpore proculdubio qui ipsum quærit. Ergo ejusdem jus, homini per rationem notum, miserum esse qui seipsum solummodò.

7. Jus summum naturæ esse ut quisque servet seipsum, & tamen jus quoque vivere ex libidine appetitûs, & ita, etiam contra rationis sanæ dictamen, perdere seipsum.

8. Deus suscipit imperium in populum Israëliticum apud Sinai (cùm tamen elegerit Deus illos longè antè, non illi Deum) eumque ita instruxit ut in perpetuum subsisteret. Sed animo impotens & irâ abreptus dedit legem quæ ipsis causa esset exitiî. Ita iratus punivit Israëlitas, & seipsum (malum!) multavit populo, & factus est rex sine regno.

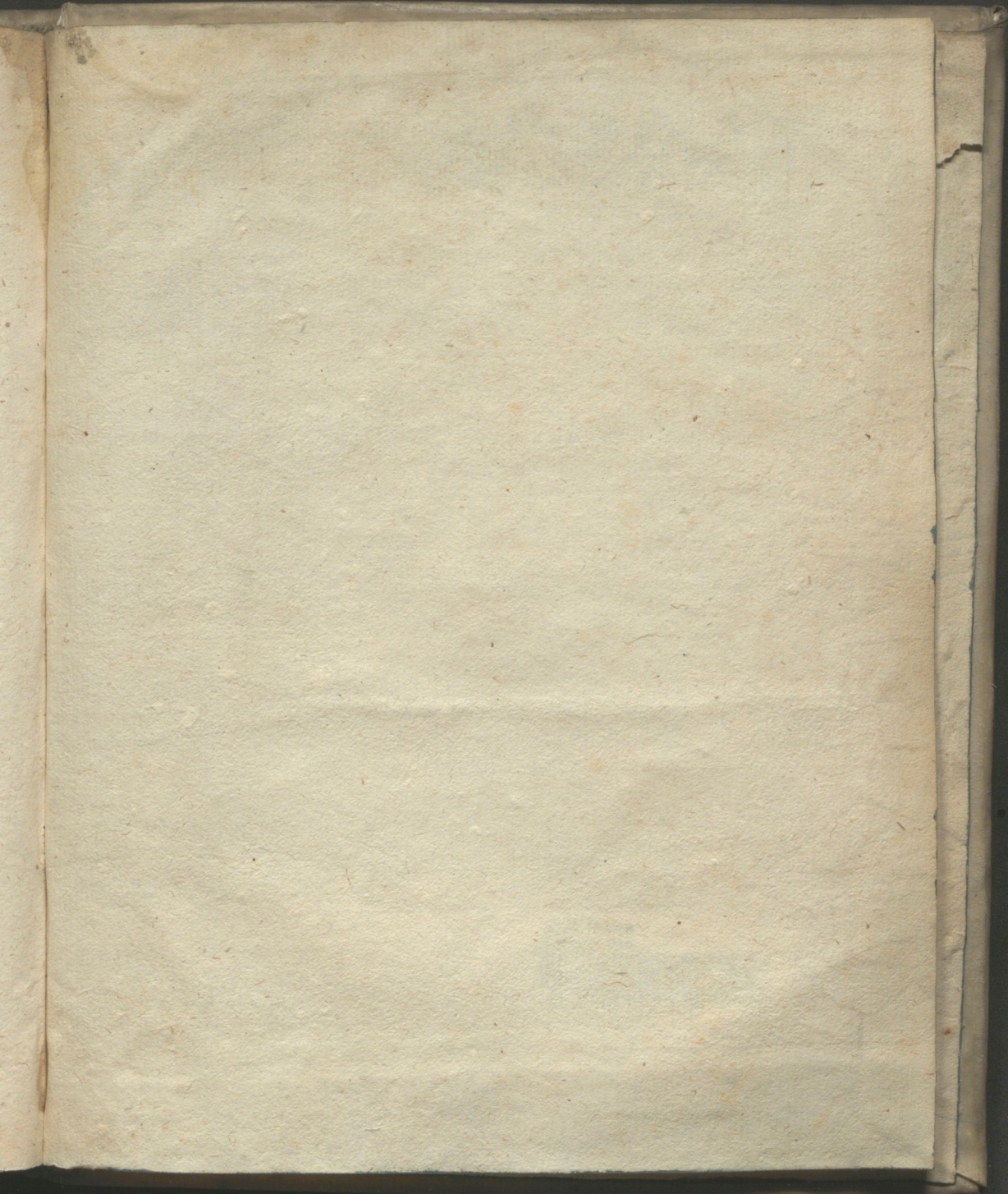
9. Injusta potest esse aliqua potestatis supremæ sententia. Sed tamen jus illa habet ad omnia quæ potest secundum cupiditatem & affectus, etiamsi cum reip. præsentissima pernicie.

10. Potestas suprema ordinare debet cultum Dei. Et tamen religioni locus non est, ubi populus non subdidit se Deo illique jus regium sua spontè non concessit. Aulam & aulicos & jus suum civile Deus non potest

est obtinere, ubi rex electus non est. Sed potest & Deus & simul alia
suprema potestas religionis moderatrix summum *jus* habere. Et una resp.
ferre Cæsarem & Pompejum. Adde, civem quemlibet, ubi religio cer-
tis legibus à quocunque firmata est, posse jure & impunè quilibet de
Deo ejulque cultu sentire, dicere, disputare, scribere. Teneri tamen
jure illum cultum contra sensum animi exercere, nec tamen simulare,
seu mentis & oris operisque facere divortium.

F I N I S.

Fa 2786

3

ULB Halle

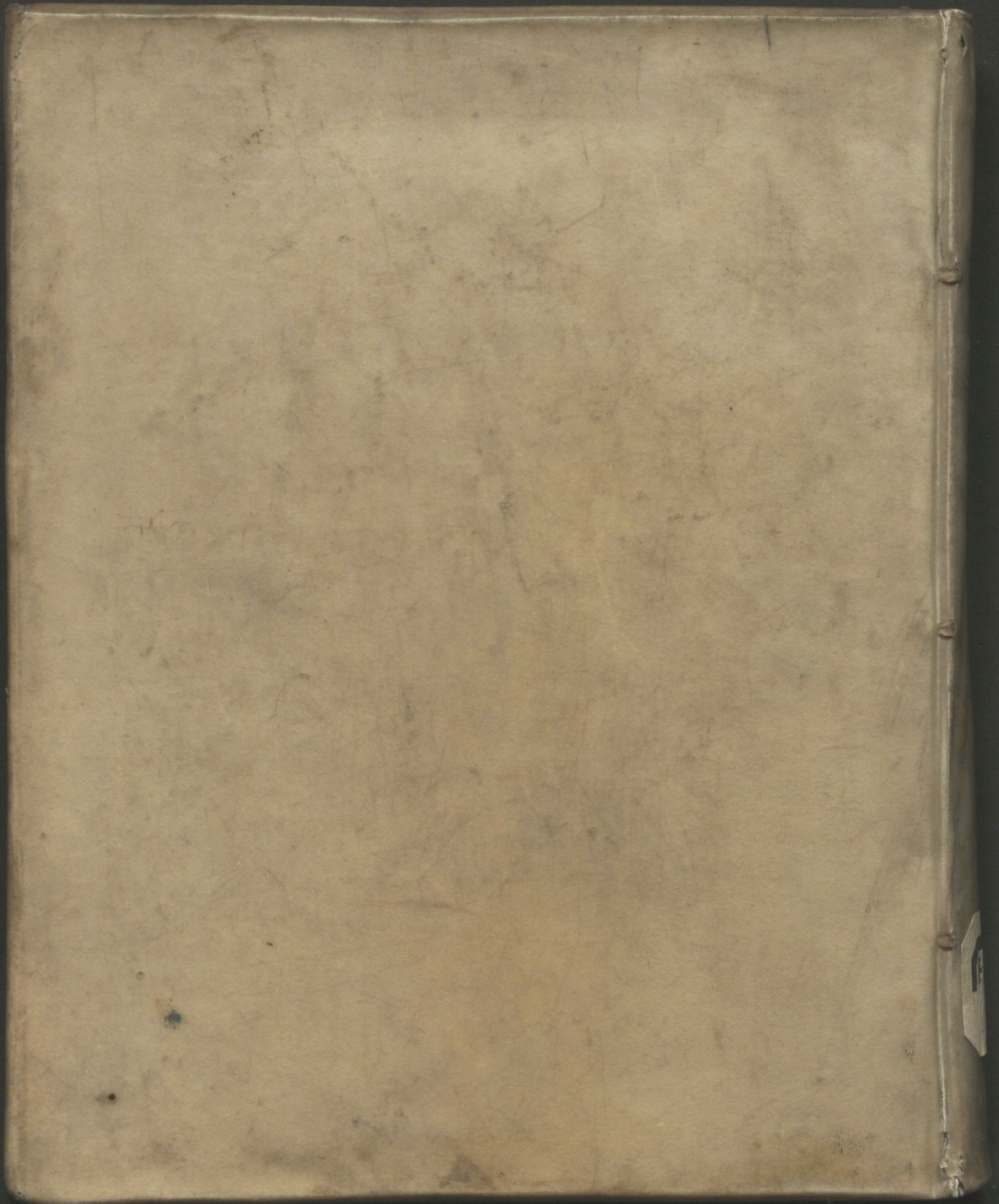
3

008 862 494

14

J. M. V. D. M.
E P I S T O L A

Ad Amicum, continens

CENSURAM.

Libri, cui titulus:

T R A C T
THEOLOGICO-

In quo demonst

ULTRA J
Ex Officinâ CORNELII N
ANNO dñi 1671

